

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Matěj Cetkovský

Biologický otec

Diplomová práce

Olomouc 2019

Neminem laedere

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Biologický otec“ vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.“

X

Matěj Cetkovský
Diplomant

Na tomto místě chci poděkovat vedoucí své diplomové práce JUDr. Lence Westphalové, Ph.D., především za to, že mi umožnila zpracovat mé vysněné téma a za její ochotný přístup, připomínky a hlavně trpělivost při vedení mé práce.

Obsah

Seznam použitých zkratk	7
Úvod	8
1 Vymezení některých pojmů	10
1.1 Lidskoprávní rozměr rodičovství	10
1.2 Právo dítěte znát svůj genetický původ contra rodičovství	11
1.2.1 Zájem dítěte	12
1.3 Soukromý a rodinný život	13
2 Otcovství	16
2.1 Biologické otcovství	16
2.2 Sociální otcovství	17
2.3 Právní otcovství	18
2.4 Putativní otcovství	19
3 Systém domněnek určování otcovství	21
3.1 První domněnka určování otcovství	22
3.1.1 Konverze první domněnky ve druhou	23
3.2 Druhá domněnka určování otcovství	23
3.3 Třetí domněnka určování otcovství	24
3.3.1 Řízení o určení otcovství dle třetí domněnky	27
3.3.2 Určování otcovství k osvojenému dítěti	28
4 Popírání otcovství	30
4.1 Popírání otcovství určeného první domněnkou	31
4.2 Popírání otcovství určeného podle druhé domněnky	32
4.2.1 Popírání otcovství určeného druhou domněnkou z úřední povinnosti	34
4.2.2 Určení neplatnosti souhlasného prohlášení	36
4.3 Popírání otcovství určeného podle třetí domněnky	38
5 Postavení putativních otců napříč členskými státy Rady Evropy	40
5.1 Putativní otcové v judikatuře ESLP a ÚS	41
5.1.1 Anayo vs. Německo (otcovství určeno 1. domněnkou)	41
5.1.2 Frölich proti Německu (otcovství určeno 1. domněnkou)	42
5.1.3 Nález Ústavního soudu ze dne 16. května 2017, sp. zn. II. ÚS 3122/16 (otcovství určeno 1. domněnkou)	44
5.1.4 Mandet vs. Francie (2. domněnka)	46
5.1.5 Keegan vs. Irsko	48

5.2 Právo putativního otce na styk s dítětem	49
Závěr	52
Seznam použitých zdrojů	55
Abstrakt	61
Abstract.....	62
Klíčová slova	63
Key words.....	64

Seznam použitých zkratk

Ústava	Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů.
Listina	Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku ČR, ve znění pozdějších předpisů
Úmluva	Evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění Protokolů č. 11 a 14 s Protokoly č. 1, 4, 6, 7, 12 a 13
Úmluva o styku s dětmi	Úmluva č. 91/2005 Sb. m. s., Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o styku s dětmi
ÚPD	Sdělení č. 104/1991 Sb. Federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte
OZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
ZŘS	Zákon č. 292/2013 Sb., zákon o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů
ZoR	Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů, účinný do 31. 12. 2013
ZoSZS	Zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů
ZoÚS	Zákon č. 182/1993 Sb. o Ústavním soudu
ZoM	Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů., ve znění pozdějších předpisů
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
ÚS	Ústavní soud České republiky
NS	Nejvyšší soud České republiky
CEFL	Komise pro evropské rodinné právo

Úvod

Jako název mé kvalifikační práce jsem si zvolil *Biologický otec*. Práce je tematicky zaměřena na postavení biologického, v práci, ale i v praxi spíše označovaného jako putativního otce. To zejména v jeho cestě za confirmací jeho práva býti otcem právním řádem České republiky. Postavení putativního otce bude zkoumáno skrze občanský zákoník. Zákon, který včlenil rodinné právo do sebe sama, jakožto nejvýznamnějšího soukromoprávního předpisu. Demonstrativně se tak odtrhnul od socialistické právní vědy, která vydělením rodinného práva zdůrazňovala, že rodina je vytržena ze soukromého života. To vše optikou judikatury ESLP.

Cílem mé práce je analýza postavení biologického otce v právním řádu, který je okleštěn právními domněnkami na svém právu býti otcem a snaží se o sladění biologického stavu se stavem právním. To vše v souvislosti s judikaturou ESLP, která má nezpochybnitelný vliv na naše právní prostředí. Na různých místech práce nabízím pohled *de lege ferenda* včetně svého názoru na danou problematiku. Zejména názoru na antické domněnky určování otcovství a právo na styk putativního otce s dítětem. Právě tyto domněnky jsou hlavní příčinou problému, kdy se putativní otec ocitne mimo právní vztah se svým vlastním dítětem. Ať už vlastní nedbalostí, kdy jednoduše neprohlásí otcovství ke svému dítěti před příslušným úřadem, nebo proto, že je lstivě a někdy pomstychtivě vyblokován matkou dítěte. To vše s odkazem na moderní medicínu a techniky určování příbuzenství, která opět nechává právo desítky let za sebou. Je to politováníhodná situace, protože právě nový občanský zákoník sliboval přinést právní úpravu hodnou 21. století po všech stránkách. A to i s ohledem na poznání ve všech ostatních vědních disciplínách. Mám za to, že v tomto ohledu nový občanský zákoník selhal. V souvislosti s rozsahem práce jsem se držel v mantinelech hmotného práva. Právo procesní je zmiňováno pouze v nejdůležitějších souvislostech, které mohou přinést osvětlení nebo řešení problému.

Hlavní výzkumnou otázkou je: „*Vyhovuje právní úprava domáhání se rodičovských práv putativního otce požadavkům ESLP a jeho výkladu čl. 8 Úmluvy?*“ Pro potvrzení nebo vyvrácení této otázky jsem zvolil metodu analýzy aktuální právní úpravy společně se subsumpcí pod citovanou judikaturu.

Práce se skládá z pěti kapitol, které se člení na podrobnější podkapitoly se svým vlastním vnitřním členěním. První kapitola vymezuje některé ústavněprávní aspekty, které ovlivňují celou problematiku putativního otcovství. V následující kapitole jsem se zaměřil na vymezení otcovství a všech jeho složek, tedy biologické, sociální a právní. Na závěr kapitoly jsem

postavil do kontrastu putativního otce. Ač se jedná o rozsahem menší kapitolu, mám za to, že si otec zaslouží mít své vlastní místo v práci, alespoň symbolicky. Kapitola třetí se zaměřuje na problematiku určování otcovství, oblasti, která působí putativnímu otci největší problémy. Jak si podrobně ukážeme, postavení putativního otce je nejproblematičtější, pokud je otcovství již určeno, a to zejména ve prospěch manžela matky skrze první domněnku. Na kapitolu určování otcovství logicky navazuje kapitola o jeho popírání. Pokud je otcovství určeno ve prospěch neoprávněného, je třeba zkoumat, zda může putativní otec jeho otcovství zpochybnit a případně jak. Je však otázka, zda vůbec v domněnkách určování můžeme mluvit o oprávněnosti. Jak v kapitole třetí, tak v kapitole čtvrté se zaměřím na aktivní legitimaci. Je nutné zkoumat, zda je putativní otec vůbec oprávněn se svých práv domáhat sám. V poslední kapitole mapuji putativního otce více do detailu. Zaměřím se na práva putativního otce napříč některými členskými zeměmi Rady Evropy, primárně na právo putativního otce popírat otcovství a jeho právo na styk s dítětem. Následně rozeberu jedny z nejdůležitějších rozhodnutí ESLP, tak jediného podstatného judikátu ÚS, který práva putativního otce formoval. V poslední podkapitole analyzuji právo putativního otce na styk s dítětem v české právní úpravě společně se svým názorem na rozsah a práva putativního otce na styk s dítětem.

Při psaní práce jsem vycházel zejména z aktuální právní úpravy zákonů i některých mezinárodních smluv. Předcházející právní úpravu jsem zohlednil jen v nejnútnejších situacích. V souvislosti jsem analyzoval a uvedl ostatní ustanovení, která se dotýkají dané problematiky. Cenným pomocníkem mi byly některé monografie, velké množství článků, které se týkají problematiky určování a popírání otcovství, ale zejména komentářová literatura. Problematikou se dílčím způsobem doposud zabývaly dr. Renáta Šínová, dr. Lenka Westphalová a prof. Zdeňka Králíčková, které jsou současně vedoucími autorských kolektivů zmíněných komentářů, které sloužily jako páteř mého poznání. K dnešnímu dni však chybí komplexní zpracování problematiky. Považuji to za nešťastné, neboť téma je velmi atraktivní právě svou nejasností a potenciálem k budoucímu vývoji.

1 Vymezení některých pojmů

1.1 Lidskoprávní rozměr rodičovství

V kontextu právních řádů Evropy nachází rodičovství svou ústavněprávní dimenzi v Úmluvě, kdy v jejím čl. 8 stojí, že „každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života“. Do tohoto práva může státní moc zasahovat pouze, pokud „je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“¹ Rodičovství a rodina byla nesčetněkrát předmětem rozhodovací praxe ESLP, jak ve svém nálezu shrnuje ÚS „aby byl určitý vztah nazván rodinným životem, zpravidla se vyžaduje, aby spolu dotčené osoby žily. Jen ve výjimečných případech mohou i jiné faktory nasvědčovat tomu, že vztah je dostatečně stálý, aby vedl k de facto rodinným vazbám“.^{2,3} Jednotlivá ustanovení je třeba samozřejmě vykládat ve světle rozhodovací praxe ESLP.

Šínová uvádí, že, „zákaz diskriminace je v soudobé společnosti řešen nejen v souladu s právem rodiče na dosažení souladu mezi genetickým a právním rodičovstvím a právem dítěte znát svůj původ, ale také v souvislosti stát se rodičem.“⁴ Hlavní výzkumnou otázkou této práce je soulad tuzemské úpravy putativního otcovství s judikaturou ESLP, tedy zda není putativní otec krácen na svých právech stát se rodičem.

V průběhu práce budu rozebírat související judikaturu a mohu říct, že harmonizace naší právní úpravy putativního otcovství na území Evropy může být jednou z dalších lidskoprávních výzev. Jednou z předchozích výzev, která je z dnešního pohledu jistě naprosto absurdní, byla například otázka legitimních a nelegitimních dětí v souvislosti s vazbou na jejich biologické matky.⁵ V právním řádu Belgického království bylo stanoveno, že nelegitimní dítě muselo být matkou, která jej porodila, „adoptováno“ formou soudního prohlášení, které soud nemusel vydat. Pokud by vydáno nebylo, jedinou možnou cestou pro dovolání se svých rodičovských práv byla žaloba na určení mateřství. Do prohlášení nebo rozhodnutí o určení mateřství bylo dítě právě cizím člověkem ve své vlastní rodině. Legitimní děti a jejich matky takovýto postup podstupovat nemusely. Jednalo se tedy o rozdílný způsob

¹ Tamtéž. odst. 2

² Nález Ústavního soudu ze dne 16. května 2017 sp. zn. II.ÚS 3122/16 – bod 26.

³ Viz rozsudek ESLP ze dne 27. října 1994 Kroon vs. Nizozemí, stížnost č. 18535/91 – bod 30.

⁴ ŠÍNOVÁ Renáta. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr. *Občanský zákoník: velký komentář – IV. Svazek*. Praha: Leges, 2016. s. 850.

⁵ Děti narozené v manželství a mimo něj.

určování mateřství u matek sezdaných a nesezdaných.⁶ Jedním z dalších problematických aspektů byla otázka dědění, a sice, že nelegitimní děti nemohly nabývat dědické právo. ESLP tehdy v případě *Marckx proti Belgii*⁷ shledal porušení čl. 8 Úmluvy.

1.2 Právo dítěte znát svůj genetický původ contra rodičovství

Genetika a genetický původ je pro mnoho lidí jasnou věcí, kterou není třeba vymezovat, a pro jiné je to věcí neznámou. Na genetiku můžeme nahlížet z pohledu medicínského, antropologického nebo, a v našem případě zejména, z pohledu právního. Na jednotlivé pohledy možné pohlížet odděleně, stejně tak jako společně. Antropologie se na původ člověka a jeho příbuzenství dívá jako na výsledek „*univerzálního průniku kultury a biologie v podobě specifické kulturní interpretace tohoto průniku v oblasti lidské reprodukce*“.⁸ Náhled antropologický nám pomůže zkoumat sociální rozměr otcovství, jehož význam stále roste. Pro účely této práce má však největší význam zkoumání kombinace náhledu právního a medicínského.

V právním řádu České republiky není právní norma, která by explicitně zakotvovala právo dítěte znát svůj genetický původ. Toto základní právo se však dá dovodit výkladem z Listiny, kdy „*každý má právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života*.“⁹ Česká republika je rovněž vázána mezinárodními smlouvami. „*Vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu*.“¹⁰ Proto toto právo dovozujeme zejména z čl. 7 ÚPD, který říká, že „*každé dítě je registrováno ihned po narození a má od narození právo na jméno, právo na státní příslušnost, a pokud to je možné, právo znát své rodiče a právo na jejich péči*.“ Dle Besson by pojem „rodiče“ měl být v kontextu ustanovení čl. 7 ÚPD vykládán extenzivně. Pojem zahrnuje jak rodiče právní, které právní řád vnímá jako rodiče dítěte, tak rovněž rodiče sociální, kteří o dítě pečují, a samozřejmě i rodiče biologické.¹¹ Vzniká otázka, zda když dítě zná své právní rodiče, má právo znát své biologické, nebo zda existuje povinnost státu seznámit jej s jeho biologickými rodiči?

⁶ ČAPEK, Jan. Dědictví podle Rady Evropy. *RoLi – Rodinné Listy* (Wolters Kluwer) 2013, dostupné elektronicky v informačním systému ASPI. nestránkováno.

⁷ Rozhodnutí ESLP ze dne 13. června 1979 *Marckx proti Belgii* č. stížnosti 6833/74

⁸ SKUPNIK, Jaroslav. *Antropologie příbuzenství: příbuzenství, manželství a rodina v kulturněantropologické perspektivě*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. s. 49.

⁹ Čl. 10 odst. 2 Listiny

¹⁰ Čl. 10 Ústavy

¹¹ BESSON, Samantha. Enforcing the Child's Right to Know Her Origins: Contrasting Approaches Under the Convention on the Rights of the Child and the European Convention on Human Rights. *International Journal of Law, Policy and the Family*. 2007, č. 21, s. 143. dostupné na <<https://academic.oup.com/lawfam/article/21/2/137/914827>>

Právo znát svůj genetický původ je právem přirozeným a pravidelně se dostává do konfliktu s právy rodičů, býti rodiči. Tedy konflikt sociálního rodičovství, které má svou nezastupitelnou roli, a právem znát svůj genetický původ. Právní stav, který je založený domněnkami určování otcovství mnohdy brání vzniku souladu biologického a právního stavu.¹² Je důležité upozornit na judikaturu ESLP, která tento problém řeší. Soud konstatuje, že na právo znát svůj genetický původ se nesmí nahlížet jen jako na nějakou prázdnou floskuli, která automaticky obhajuje zájmy dalších osob, tedy i putativních otců. Dítě má právo znát svůj genetický původ, ale je třeba zkoumat veškeré okolnosti jeho života. Povinnost znát svůj genetický původ, však zakotvena není.¹³

Právo znát svůj genetický původ sahá i za hranice života. V každém z nás je ukrytá touha znát svůj genetický původ, každý z nás chce vědět z čeho vzešel, jaká je jeho pokrevní linie, co od sebe může očekávat, které vlastnosti člověk podědil a které jsou kombinací výchovy dítěte a těchto podděděných vlastností a unikátnosti osobnosti každého jednotlivce. Případem člověka, který chtěl znát svůj genetický původ za každou cenu, se zabýval i ESLP. Stěžovatel se domáhal určení otcovství k muži, jenž zemřel třicet let před počátkem řízení. Stěžovatel se pokoušel dopátrat svého genetického původu, resp. svého vlastního otce. Po švýcarských úřadech požadoval odebrání DNA z těla zemřelého. Švýcarské soudy tento zásah nepovolily. ESLP však zastal názor, že pokud se stěžovatel snaží dopátrat svých rodičů, tedy spolehlivě zjistit svůj genetický původ, tak odebrání DNA není významným zásahem do sféry zesnulého. Právo jednotlivce znát svůj genetický původ zde převážilo. Nutno dodat, že příbuzní zesnulého byli proti. Stěžovatel se díky tomuto rozhodnutí svého genetického původu dopátral¹⁴

1.2.1 Zájem dítěte

Zájem dítěte je ústřední zásadou rodinného práva, která rozvíjí obecnou zásadu ochrany slabší strany. Dle čl. 3 odst. 1 ÚPD musí být zájem dítěte „*předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí*“. Zájem dítěte je nejen pojmem právním, ale rovněž pojmem sociálním.¹⁵ K nejlepšímu zájmu dítěte ÚS judikoval, že „*dítě samo je bytostí jedinečnou, nadanou nezadatelnými, nezcizitelnými, nepromlčitelnými a nezrušitelnými základními právy*

¹² KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. Brno: Masarykova univerzita. 2009. s. 45.

¹³ Rozhodnutí ESLP ze dne 16. června. 2011, Pascaud proti Francii, č. stížnosti. 19535/08 – bod 62.

¹⁴ Rozhodnutí ESLP ze dne 13. 7. 2006, Jäggi proti Švýcarsku, č. 58757/00

¹⁵ MAJER, Michal. PEČINKA, Hynek. Hledání nejlepšího zájmu dítěte pohledem právním i sociálním. *RoLi – Rodinné Listy* (Wolters Kluwer) 2018, dostupné v informačním systému ASPI. nestránkováno.

*a svobodami, a tedy bytostí, které by se mělo dostat při jejím vývinu toho nejlepšího, totiž toho, aby uvedené atributy nezůstaly prázdnými slovy“.*¹⁶

Zájmem dítěte nutně nemusí být to, co chce, ale mělo by to být to, co je pro něj nejlepší. Dítě jistě bude chtít jíst hodně čokolády, ale je to opravdu to, co je pro něj to nejlepší? Možná v případě podvyživení. Zájem dítěte je předpoklad subjektivní povahy, který je třeba důkladně posoudit v každém případě individuálně. Vždy je důležité zkoumat jeho názor v souladu s jeho rozumovou a volní vyspělostí. Souběžně se zájmem dítěte je nutně přihlídnout k právu dítěte znát svůj genetický původ.¹⁷

Zájmem dítěte je jistě soulad všech složek otcovství, které analyzují níže. Zájmem dítěte je rovněž existence otce, jakožto výchovného vzoru a vykonavatele rodičovské odpovědnosti. Rovněž je ale důležité, kdo bude jejím vykonavatelem. Zájem dítěte proto můžeme chápat v uspořádání rodinných poměrů, které budou prospěšné pro jeho duševní, tělesný a rozumový vývoj. Požadavek zájmu dítěte, ač důležitý, nelze považovat za absolutní pro střet se zájmy dalších subjektů, plynoucí z ustanovení čl. 3 odst. 1 ÚPD „dosáhnout spravedlivé rovnováhy mezi jednotlivými konkurujícími zájmy dotčených osob.“¹⁸

1.3 Soukromý a rodinný život

Ochrana rodinnému životu se ve smyslu čl. 8 Úmluvy poskytuje rodinným vztahům. Současně presumuje existenci rodiny. ESLP dovozuje, že ochrana rodinnému životu se poskytuje v případě faktických rodinných vztahů, které jsou založeny na skutečné existenci osobních vazeb v praxi. Každý případ musí být zkoumat individuálně a pečlivě, v souladu s protichůdnými zájmy všech zúčastněných.¹⁹ Jako většina základních práv je i právo dle čl. 8 právem, které není absolutní a dostává se do konfliktu s právy jiných osob.

ESLP považuje za základní vztah pouto mezi manželi, rodiči a jejich nezletilými dětmi. Stejně je chráněn i vztah mezi matkou a jejím „nelegitimním“ dítětem. Vztahy mezi rodiči a jejich osvojenými dětmi.²⁰ Stejným způsobem je chráněn i otec samoživitel. Úmluva dle ESLP rovněž chrání tzv. polygamní svazky. Zkráceně řečeno, ESLP chrání všechny různorodé svazky, které naplňují znaky rodinného života s respektem k unikátnímu kulturnímu pozadí jednotlivých svazků. Mantinelem budiž trestní právo jednotlivých

¹⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 19. dubna 2001, sp. zn. IV. ÚS 695/2000

¹⁷ ŠÍNOVÁ Renáta. In MELZER, Filip. TĚGL, Petr. *Občanský zákoník: velký komentář – IV. Svazek*. Praha: Leges, 2016. s. 983

¹⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. dubna 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011

¹⁹ BARTOŇ, Michal a kol. *Základní práva*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016. s. 297–299.

²⁰ ARAI, Yutaka a kol. *Theory and practice of the European Convention on human rights*. 4. vydání. Antverpy: Intersentia, 2006. s. 693.

členských států.²¹ Prakticky všechny myslitelné formy soužití jsou si před Úmluvou rovny.²² Soud tedy vždy posuzuje fakticitu svazku, ne jeho pouhé označení. ESLP se v několika rozsudcích rovněž vyjádřil, že pokud to vyžadují okolnosti, tak se pojem rodinný život musí vztahovat nejen na existující vztah, ale i na potenciální vztah, který může v budoucnu vzniknout. Pro účely této práce, mezi dítětem narozeným mimo manželství a jeho putativním otcem.²³ A právě putativní otec je ochuzen o svůj, byť i potenciální, rodinný život, pokud mu není poskytnuta dostatečná ochrana.

Ne vždy však existuje nějaká faktická vazba mezi rozebíranými osobami, a ne vždy se naplní potencialita nějakého vztahu. Pro účely této práce se zaměřím právě na potenciální vztah putativního otce a jeho biologického dítěte. Zde neexistuje žádný faktický vztah a zároveň nemůže vzniknout rodinný život, neboť již existuje sociální rodina, která je ve většině případů, jak si ukážeme níže, překážkou pro možný vznik rodinných vazeb. Ale jakým způsobem naložit s putativními otci, kteří se chtějí domoci velmi přirozené věci, a sice moci pravidelně vídat své vlastní dítě a trávit s ním čas? Navzdory překážkám, které může klást obyčejné právo, se budu odkazovat i na soukromý život, který je rovněž součástí čl. 8 Úmluvy.

Úmluva ani ESLP soukromý život nijak nedefinuje.²⁴ Ale právě výklad pojmu soukromý život může být poslední záchranou pro některé putativní otce, kteří se chtějí domoci alespoň práva na styk s dítětem, přinejlepším však popření otcovství matrikového otce. To, že Úmluva nechrání soukromí, ale soukromý život je záměr. Soukromý život je jasně širší pojem, který v sobě má větší prostor pro výklad.²⁵ ESLP v několika případech popírání otcovství dovodil, že postup uznávání a popírání otcovství se týká zejména života soukromého.²⁶ ESLP považuje otcovství za integrální součást soukromého života, jakožto identity muže, člověka. ÚS tento myšlenkový pochod potvrdil ve své judikatuře s tím, že není jediný důvod se od ESLP odchylovat. ÚS v návaznosti na výše zmíněné judikoval, že případy popírání otcovství ze strany putativního otce budou spadat do soukromého života.²⁷ Individuální posuzování však bude vždy tím nejdůležitějším aspektem rozhodování. Jak se však na soukromý a rodinný život můžeme dívat v čase? Čl. 8 je jedním z těch, ve kterém se

²¹ Tamtéž. s. 690–691.

²² Tamtéž. s. 691.

²³ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 21. března 2010, Anayo proti Německu, č. 20578/07, bod 57.

²⁴ KRATOCHVÍL, Jan. In: KMEC, Jiří a kol. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2012. s. 867.

²⁵ Tamtéž.

²⁶ Např. Rozhodnutí ESLP ze dne 28. listopadu. 1984, Rasmussen proti Dánsku, č. stížnosti 8777/79, bod 33.

²⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 16. 5. 2017 sp. zn. II.ÚS 3122/16 – bod 28.

uplatňuje tzv. *doktrína evolutivní interpretace*. Toto znamená, „že Úmluvu je třeba vykládat a aplikovat ve světle současných okolností.“²⁸

²⁸ KRATOCHVÍL, Jan. In: KMEC, Jiří a kol. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2012. s 865.

2 Otcovství

Pro každého muže je okamžik narození (jeho) dítěte přelomovým milníkem v životě. Rovněž i u narození dítěte, které není biologicky jeho, ale pouze dle právních domněnek. Pro většinu biologických otců je okamžik radostný, pro některé ne tak docela. Význam otcovství je však nesporný. Matka je sice (téměř) vždy jista, ale otec se touto jistotou pyšnit nemůže. Otcovství se v našem právním řádu určuje dle systému domněnek. Otcovství se dle nauky²⁹ i judikatury³⁰ skládá ze tří základních složek, a sice biologické, právní a sociální. Osoba otce dítě velmi silně ovlivňuje. Ať už svým působením na dítě z pozice rodiče nebo vzoru, nebo jako nositele genetické informace a dědičných znaků. Právní řád však takové dělení přímo nezná, ačkoli je nepřímo rozlišuje vznikem jednotlivých vztahů.³¹ Jak trefně dodává Bruncko, „*tato diference a tato nutnost rozlišovat má praktický význam jen tehdy, objevuje-li se současně různost osob – tedy v případě, kdy se nekoncentrují tyto pojmy do jedné osoby.*“³² A právě tato diference má smysl v případě putativního otce.

2.1 Biologické otcovství

*Blood is thicker than a water*³³ je starodávné anglické přísloví, které by mohlo jednoduše shrnout význam biologického otcovství. Biologické otcovství je přirozený vztah, který je založen na genetickém neboli pokrevním poutu mezi mužem a jeho dítětem. Obdobným způsobem biologické otcovství definuje i judikatura NS, když jej vymezuje jako prostou vazbu „*mezi dítětem a poskytovatelem genetického materiálu*“.³⁴ Biologické otcovství je jednoduše otázka přirozenosti a pravdy. Od biologického otcovství by mělo být vše odvozováno. Toto otcovství je silně spojeno s právem dítěte znát svůj genetický původ. „*Není tedy v moci práva, aby toto pouto přerušilo. Nanejvýš s ním nemusí spojit právní následky či může existenci tohoto pouta fňgovat tam, kde chybí.*“³⁵ Pro toto fňgování by samozřejmě měly existovat rozumné důvody. S těmito závěry autorů se ztotožňuji.³⁶

²⁹ Např. HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2017. s. 162.

³⁰ Např. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. července 2010, sp. zn. 21 Cdo 298/2010

³¹ BRUNCKO, Stanislav. Kde se v zákoně skrývá biologický nebo sociální rodič? In KOTÁSEK, Josef (eds). *Dny práva 2012 – Days of Law 2012 část VI. Biologické a sociální rodičovství versus rodičovství právní*. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 1252–1253.

³² Tamtéž.

³³ Krev je hustší než voda/voda není krev

³⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. července 2010, sp. zn. 21 Cdo 298/2010

³⁵ FRINTOVÁ, Dita. FRINTA, Ondřej. Význam analýzy DNA: Nad jedním nálezem Ústavního soudu. In *Náhradní rodinná péče - představy a skutečnost: (realita a východiska v ČR) : kolokvium II.* (ed) RADVANOVÁ, Senta. Beroun: Eva Rozkotová, 2009. s. 22. Sborníky Právnické fakulty Karlovy univerzity, č. 45.

³⁶ Tamtéž. s. 22.

Význam biologického otcovství je nesporný. Samotný zákon konstruuje své domněnky otcovství tak, aby byl soulad biologického a právního otcovství ten nejpravděpodobnější, a v tomto významu se má i vykládat. Tento výkladový cíl potvrzuje ve svých nálezech ÚS, kdy říká, že „při interpretaci těchto ustanovení je proto třeba vycházet z faktu, že rodina představuje primárně faktickou biologickou vazbu a sociální institut, který je teprve následně anticipován právní úpravou“.^{37,38}

2.2 Sociální otcovství

Sociální otcovství je složka otcovství, která vychází z faktického výkonu přirozených práv otce dítěte na interakci s ním. Je založeno na základě získávání společných zážitků, jejich vzájemné blízkosti a zejména na obvyčejné každodenní interakci mezi otcem a dítětem. Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí odkazuje na čl. 3. odst. 1 ÚPD³⁹ a vymezuje sociální rodičovství (tím také otcovství) jako vztah „kde rodič vykonává péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví a o jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj“⁴⁰ Obdobným způsobem jej vymezuje též literatura. Například Šínová uvádí, že sociálním rodičovstvím se rozumí situace, kdy roli rodiče zastává osoba odlišná od právního nebo biologického rodiče.⁴¹ Tato osoba rovněž „fakticky realizuje vůči dítěti roli rodiče a práva a povinnosti z ní vyplývající.“⁴²

Význam sociálního otcovství může v čase svou váhu nad otcovstvím, které vzniklo pouze na bázi biologické, převýšit. Tuto myšlenku může rozvést modifikovaný, výše uvedený citát, který říká *the blood of the covenant is thicker than the water of the womb*⁴³. Toto přísloví přiznává krvi prolité v boji větší váhu než vztah vzniklý pouhým porodem nebo pokrevním příbuzenstvím.⁴⁴ Tento názor byl v civilizovanější formě projeven v mnoha rozhodnutích ESLP. Soud tvrdí, že rozhodnutí soudu o poskytnutí ochrany a dání přednosti již existujícímu a trvajícímu rodinnému a sociálnímu poměru⁴⁵ mezi otcem a dítětem není porušením čl. 8

³⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 7. ledna.2009, sp. zn. I. ÚS 2477/08, bod 34.

³⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 20. února 2007, sp. zn. II. ÚS 568/06

³⁹ „Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnymi orgány.“

⁴⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. července 2010, sp. zn. 21 Cdo 298/2010

⁴¹ ŠÍNOVÁ Renáta. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr. *Občanský zákoník: velký komentář – IV. Svazek*. Praha: Leges, 2016. s. 849.

⁴² Tamtéž. s. 849.

⁴³ Volně přeloženo jako „Krev prolitá s partnerem na bojišti, je hustší, než plodová voda“.

⁴⁴ LANG, Nico. *31 Famous Quotations You've Been Getting Wrong* [online]. <https://thoughtcatalog.com>, 2. září 2013 [cit. 2018-12-28]. Dostupné na <<https://thoughtcatalog.com/nico-lang/2013/09/31-famous-quotations-youve-been-getting-wrong/>>.

⁴⁵ Tedy vztahu založeném právní domněnkou a sociálním otcovstvím.

Úmluvy.^{46,47} Na základě tohoto rozhodnutí můžeme dovodit, že otec sociální může být i otcem právním, avšak ne nutně biologickým. Z toho dovodíme, že sociální rodičovství může předchít to biologické. Ochranu sociálního otcovství v čase před otcovstvím biologickým a právním dává ESLP rovněž v dalším rozhodnutí, kde na závěr dodává, že „*biologický vztah mezi rodičem a dítětem bez jakýchkoliv dalších právních nebo faktických elementů, které by byly známkou blízkých osobních vazeb, však pod ochranu čl. 8 nespadá.*“⁴⁸

Sociální otcovství má v evropské perspektivě rovněž velmi úzký vztah k pojmu *rodinný život*. Pojem rodinný život by se měl vykládat autonomně na právních řádech jednotlivých států.⁴⁹ Jeho výklad by, v ideálním případě, měl být ve smyslu Evropské úmluvy vykládán zejména s rodinnou faktickou, nikoli nutně biologickou. Tento výklad by měl být v souladu právě s úzkým vztahem a významem pojmu sociální rodiny, tedy i otcovství.⁵⁰ Hubálková však správně dodává, že v případě existence vazeb biologických lze presumovat i existenci rodinného života.⁵¹ Sociální otcovství, které není v souladu s biologickou realitou, se široké veřejnosti dostalo do povědomí například skrze tuzemskou kinematografii. V hlavní roli Bohuše, Boleslav Polívka, na konci snímku zjišťuje, že „*jeho tata není jeho tata*“. Toto zjištění mělo pro hlavního hrdinu filmu, alespoň na první pohled, negativní důsledky v samotném vnímání jeho otce, jakožto důležitého vzoru, až po dědické řízení.⁵² Hlavní hrdina však svého sociálního otce vždy vnímal jako svého skutečného tatínka, a to se nezměnilo ani po odhalení biologické reality.

2.3 Právní otcovství

Právní otcovství vychází ze systému domněnek určování otcovství, které rozebírám v následující kapitole. Jedná se o složku otcovství, která vzniká ze zákona a je výslovně chráněna právem. Z toho lze dovodit, že právní otec má oproti otci biologickému a sociálnímu nejsilnější výchozí postavení. Příkladem standardního právního otcovství a sociálního otcovství s absencí složky biologické je otcovství vzniklé osvojením. „*Osvojením se rozumí přijetí cizí osoby za vlastní*“.⁵³ Dalším příkladem může být dítě narozené manželskému páru,

⁴⁶ Rozhodnutí ESLP ze dne 22. března 2012 Kautzor proti Německu č. stížnosti 23338/09; Rozhodnutí ESLP ze dne 18. 5 2006 Róžaňski proti Polsku, č. stížnosti 55339/00

⁴⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2017. s 175.

⁴⁸ Rozhodnutí ESLP ze dne 1. června 2004 L. proti Nizozemí, č. stížnosti 45582/99, bod 37.

⁴⁹ Rozhodnutí ESLP ze dne 13. června 1979 Marcxs proti Belgii č. stížnosti 6833/74, bod 43.

⁵⁰ ARAI, Yutaka a kol. *Theory and practice of the European Convention on human rights*. 4. vydání. Antverpy: Intersentia, 2006. s. 690

⁵¹ HUBÁLKOVÁ, Eva. *Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika: judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva: text je sestaven a uspořádán podle stavu k 1.4.2003*. Praha: Linde, 2003. s 212.

⁵² *Dědictví aneb kurvahošigutntag* [film]. Režie Věra Chytilová. Československo, 1992.

⁵³ § 794 OZ

v němž žena počala dítě s mužem odlišným od manžela. NS právní rodičovství vymezuje jako „*rodičovství založené na právních domněnkách, kdy rodičem je ten, koho zákon za rodiče dítěte považuje.*“⁵⁴

Právnímu otci, z podstaty věci, zákon přiznává nejvíce práv. V případě nepřítomnosti složky biologické, považují za nejdůležitější právo popřít své otcovství. Právní otec je nositelem aktivní legitimace pro podání návrhu na popření otcovství dle ZŘS.⁵⁵ Z judikatury NS vyplývá, že „*muž, jemuž svědčí první domněnka otcovství, může otcovství popřít, bude-li tvrdit a prokáže takové objektivní skutečnosti, z jejichž hodnocení bude moci soud usoudit, že mu (k určitému okamžiku) vznikly důvodné pochybnosti o jeho otcovství.*“⁵⁶

2.4 Putativní otcovství

Putativní, tedy ten, kdo si myslí, že něčím je, ačkoliv to nutně nemusí být pravdou, nebo i jednoduše, domnělý.⁵⁷ Putativním otcem je tedy ten muž, který se domnívá, že je otcem nebo je o něm tvrzeno, že je otcem. S největší pravděpodobností dítě zplodil, tedy je nositelem biologické složky.⁵⁸ Proto se o něm někdy hovoří jako o otci biologickém. Putativní otec se nejčastěji domáhá o sladění své biologické složky se složkou právní, přání matce navzdory.⁵⁹ A právě složka biologická je ta, která by měla být tím nejdůležitějším, pokud jde o určování příbuzenství. Nebo tomu tak není?

Ne vždy je jedna složka podmíněna druhou, ačkoliv je soulad všech tří žádoucí, není vždy možný. NS se dále vyjádřil, že „*není-li tento soulad dobře možný, je třeba s ohledem na konkrétní okolnosti případu uvážit, který z uvedených aspektů rodičovství převažuje.*“⁶⁰ V případě práv putativního otce se vyskytuje často jen složka biologická, proto by bylo vhodné tyto složky na úvod vymezit. Otcovství na základě těchto tří složek můžeme vždy chápat jako určitý vztah otce vůči dítěti.

Výše zmíněné složky, nebo o nich můžeme mluvit jako o typech otcovství, se v čase proměňují a mění se jejich význam. Nejen v čase, ale rovněž v návaznosti na činnost všech dotčených. Ale právě to, jak se v čase proměňují, má největší dopad na sílu putativního otce v právním řádu. Abychom mohli mluvit o putativním otci par excellence, tak jeho místo je již

⁵⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. července 2010, sp. zn. 21 Cdo 298/2010

⁵⁵ § 417 a násl. ZŘS.

⁵⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. listopadu 2015, sp. zn. 21 Cdo 1863/2014

⁵⁷ *Webster's third new international dictionary of the English language, unabridged.* Editor Philip Babcock GOVE. Springfield [Massachusetts]: A Merriam-Webster, 1986. s. 1850.

⁵⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Práva putativního otce, aneb být či nebýt. In KOTÁSEK, Josef (eds). *Dny práva 2012 – Days of Law 2012 část VI. Biologické a sociální rodičovství versus rodičovství právní.* Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 1295.

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. července 2010, sp. zn. 21 Cdo 298/2010

obsazeno jiným mužem. Putativní otec se dostává do velmi obtížné situace, narodí-li se dítě do existujícího manželství, ať už bylo počato v jakémkoliv období. Matka souhlasně prohlásí otcovství s jiným mužem než právě otcem biologickým. Poslední variantou je, pokud je dítě osvojeno.⁶¹

Zamotanost a komplikovanost situace putativního otce vystihuje Králíčková, když říká: *„Právu jednoho člověka může korespondovat či konkurovat právo druhého anebo i třetího. Práva otce se mohou dostat do kolize s právy matky, ale také i dítěte. Anebo naopak, práva otce mohou být v souladu s právy dítěte, nikoli však s právy matky. Nejen pro právníka se otvírá celá paleta různých „pro“ a „proti“, neboť každá mince má dvě strany a každá rodinně-právní věc má i svoji lidskoprávní a morální dimenzi.“*⁶²

⁶¹ Tamtéž, s. 1296

⁶² KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Práva putativního otce, aneb být či nebýt. In KOTÁSEK, Josef (eds). *Dny práva 2012 – Days of Law 2012 část VI. Biologické a sociální rodičovství versus rodičovství právní*. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 1294.

3 Systém domněnek určování otcovství

Ženám náš právní řád přiřknul nezpochybnitelnou výhodu, kterou jim nadělila matka příroda, když říká, že „*matkou dítěte je žena, která je porodila*“.⁶³ Tato jednoduchá přirozenoprávní myšlenka vychází z Římského práva. Ctí tradiční myšlenku jedné matky a jednoho otce v jedné rodině. Základem je objektivní okolnost, a sice že matka dítě porodila. Tato kogentní norma je jasná a zcela výstižná.⁶⁴ Aby se předešlo dalším pochybnostem, která žena dítě porodila a je tudíž dle našeho práva matkou, stanovuje ZoM oznamovací povinnosti vůči matričním úřadům. Děti se typicky rodí ve zdravotnickém zařízení, proto tuto oznamovací povinnost má právě poskytovatel zdravotnických služeb, který takové zařízení provozuje. Pokud se dítě narodí po cestě do zdravotnického zařízení, tak má oznamovací povinnost lékař, který jako první poskytl zdravotní služby. Pokud se bude jednat o porod mimo zdravotnické zařízení, je povinen oznámit matričnímu úřadu jeden z rodičů nebo opatrovník.⁶⁵

V případě určování otcovství je však situace o poznání komplikovanější a mnohým mužům přináší značné nepříjemnosti. Vzniká samozřejmě otázka, zda se tento pradávný způsob nedá vylepšit a přizpůsobit pokrokové medicíně. Právní úprava otcovství totiž nevychází z jasně dané skutečnosti, která dává vzniknout vztahu mezi otcem a dítětem, ale z určitého systému domněnek vycházejících z pravděpodobnosti otcovství.⁶⁶

Systém domněnek otcovství má své kořeny v římskoprávní zásadě *mater semper certa est*.⁶⁷ Paulus v Digestech tvrdí, že matka je vždy jista, i když porodila mimo manželství, ale *pater vero is est, quem nuptiae demonstrant*.^{68,69} Naopak právní regulace určování otcovství nevychází z objektivní skutečnosti porodu a genetického příbuzenství, ale ze tří vyvratitelných domněnek, které jsou odstupňovány dle pravděpodobnosti na soulad biologického a právního otcovství, nebo též také jako určité „*sociální pravděpodobnosti*

⁶³ § 775 OZ.

⁶⁴ KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka In. HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II: rodinné právo (§ 655-975): komentář*. V Praze: C.H. Beck, 2014. s. 507–508.

⁶⁵ § 15 ZoM

⁶⁶ ŠÍNOVÁ Renáta. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr. *Občanský zákoník: velký komentář – IV. Svazek*. Praha: Leges, 2016. s. 872–873.

⁶⁷ *Matka je vždy jista*. Problematičnost zásady, která se promítla do § 775 OZ ve světle pokroku v genetice a medicíny reflektuje zde z kapacitních důvodů nerozebírám. O tom více např. ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. Praha: Leges, 2013. s. 112 – 118.

⁶⁸ BLAHO, Peter a kol. *Digesta, neboli, Pandekty: svazek I, kniha I-XV, vybrané části = Digesta, seu, Pandectae: tomus I, liber I-XV, fragmenta selecta*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. s. 238–239.

⁶⁹ Otcem je ten, na kterého ukazuje manželství. Pokud tuto pasáž z Digest převedeme do dnešního slova smyslu, tak zřejmě můžeme říct, že *otcem je ten, na kterého ukazují domněnky*.

otcovství“.⁷⁰ Domněnka je použitelná, pokud je použití předchozí domněnky z povahy věci vyloučeno.⁷¹

3.1 První domněnka určování otcovství

Domněnka dle § 776 odst. 1 OZ vychází z pravděpodobnosti souladu všech tří výše uvedených složek otcovství. Tato presumpce vychází z požadavku věrnosti manželů, který je uveden v § 687 odst. 2 OZ. Rovněž vychází z předpokladu naplnění manželství, tedy zplození společných dětí. Dle ustanovení § 776 odst. 1 OZ svědčí domněnka otcovství manželu matky vždy, narodí-li se za trvání manželství. Samotný institut manželství ukládá manželům povinnost věrnosti.⁷² Sociální realita bývá naneštěstí často jiná. Mohu konstatovat, že povinnost věrnosti se v kontextu doby vztahuje zejména na věrnost sexuální. Již z principu, že o příbuzenském vztahu dítěte vůči matce je jen velmi malý pochyb. A právě ze samotné existence komplikovaného popírání otcovství je větší společenská poptávka po věrné manželce. Ideálem manželství nepochybně ještě dlouhou dobu bude vzájemná věrnost, a to nejen sexuální.⁷³

Zákon rovněž obsahuje domněnku ochranné doby 300 dnů po zániku manželství. Pokud se dítě narodí do 300 dnů od zániku manželství, na důvodu zániku manželství nezáleží. Pokud se tak stane, tak je jako otec dítěte určen bývalý manžel matky. Tato úprava chrání pohrobky a ze zákona je otcem dítěte ten, který zemřel nanejvýše 300 dnů od narození dítěte. Takto určit otcovství, lze i dítěti narozenému manželu matky, který byl prohlášen za nezvěstného.⁷⁴ Za doby trvání manželství není možné určit otcovství jiným způsobem než tímto.⁷⁵ Ne vždy však bude využití ochranné lhůty ve prospěch zúčastněných. Pokud matka uzavře manželství nové, tak se má za to, že otcem dítěte je nový manžel, ochranné době navzdory.⁷⁶

První domněnka otcovství je suverénně nejsnazší způsob určování otcovství. Děje se *ex lege* a je konstruována v souladu se zákonným požadavkem věrnosti manželů. Ačkoli dětí, jejichž právní otec není tím biologickým, bude něco okolo dvou procent, stále se jedná o

⁷⁰ ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. Praha: Leges, 2013. s. 101.

⁷¹ § 776–784 OZ.

⁷² § 687 odst. 2 OZ.

⁷³ KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka In. HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II: rodinné právo (§ 655-975): komentář*. V Praze: C.H. Beck, 2014. s. 85.

⁷⁴ § 66 OZ

⁷⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2017. s. 162–163.

⁷⁶ § 776 odst. 2 OZ.

velké číslo.⁷⁷ Je tedy otázka, zda se biologický otec, který je takto krácen na svém právu být otcem, má šanci svého otcovství domoci.

3.1.1 Konverze první domněnky ve druhou

Dítě se rovněž může narodit za komplikovanějších životních situací, na které zákon rovněž pamatuje. ZoR zavedl od 1. 8. 1998 do našeho právního řádu novinku, která umožňovala popírat a současně určovat otcovství k dítěti. Resp. pouze popírat s příslibem následného popření, neboť nebyla jistota, že soud takto otcovství určí. Otec, který se hlásil ke svému otcovství, nevystupoval v řízení jako účastník, ale jako pouhý svědek a svědkovi nemohou vznikat práva a povinnosti ze samotného rozhodnutí ve věci samé. Prohlášení mělo spočívat v přiznání soulože s matkou v rozhodnou dobu za současného prohlášení původního manžela, že ten s ní v rozhodnou dobu nesouložil. Souhlasné prohlášení matky dítěte a svědka v tomto případě nebyl dispoziční úkon. Celé řízení směřovalo pouze k popření otcovství a sloužilo zejména jako důkaz soulože mezi matkou a výše zmíněným svědkem. Matka dítěte se tedy mohla domáhat určení otcovství skrze třetí domněnku.⁷⁸ Toto ustanovení vyvolávalo mezi odborníky několik rozporuplných reakcí.⁷⁹

Opravené ustanovení nalezneme v § 777 OZ. Ustanovení je možné aplikovat, pouze pokud se dítě narodí v mezidobí od podání návrhu na rozvod manželství do třetího dne od právní moci rozsudku o jeho rozvodu. Dále podání návrhu na souhlasné prohlášení do uplynutí jednoho roku od narození dítěte, ke kterému se připojí právě putativní otec. Tato lhůta je prekluzivní. K prohlášení se musí připojit rovněž matka a manžel matky. Kumulativně k tomu musí dojít k nabytí právní moci rozsudku o rozvodu manželství. Zákonodárce tedy modernizovaným ustanovením vyhovuje společenské poptávce a usnadňuje urovnání poměrů mezi biologickým a právním otcovství. Putativní otec se takto může domoci svých rodičovských práv. Bez pomoci matky a souhlasu manžela matky to však není možné a ani nijak vynutitelné.

3.2 Druhá domněnka určování otcovství

Při absenci manželství přichází na řadu druhá domněnka určení otcovství. Zákon stanoví, že „*se má za to, že otcem je muž, jehož otcovství bylo určeno souhlasným*

⁷⁷ VEJVODOVÁ, Marie. *Mýtus kukaččích dětí: cizího potomka vychovává mnohem méně otců, než se doposud říkalo* [online]. lidovky.cz, 10. července 2016 [cit. 2019-02-20]. Dostupné na: <https://www.lidovky.cz/relax/veda/mytus-kukaccich-deti-cizih-potomka-vychovava-mnohem-mene-otcu-nez-se-doposud-rikalo.A160709_211847_ln_veda_ele>.

⁷⁸ SPÁČIL, Jiří In. HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině / Zákon o registrovaném partnerství*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 284 – 285.

⁷⁹ Např. SPÁČIL, Jiří. Určení a popření otcovství po novele zákona o rodině. *Bulletin advokacie*. 1998, č. 9, s. 31-34.

*prohlášením matky a tohoto muže“.*⁸⁰ Otcovství lze takto určit rovněž k *nasciturovi*. Tato domněnka vyžaduje souhlasný projev vůle matky dítěte a dobrovolně hlásícího se otce směřující k vyvolání konkrétního právního účinku. Pokud matka nebude souhlasit, putativní otec se svého otcovství skrze druhou domněnku nedomůže. Tento projev vůle je třeba učinit buďto před soudem nebo před matričním úřadem.⁸¹ Nezletilec nebo osoba omezená ve svéprávnosti však bude vždy prohlášení činit před soudem buďto přímo nebo prostřednictvím opatrovníka.⁸²

Matka i otec musí souhlasně projevit vůli a prohlásit otcovství k dítěti. Jako každé právní jednání, i právní jednání o určování otcovství může trpět vadami. § 782 OZ nás odkazuje na obecnou část OZ a jeho ustanovení o právním jednání. Problematickým se jeví, že zákon výslovně nevyžaduje soulad biologického a právního otcovství. Mám za to, že s ohledem na existenci institutu osvojení, který má stejné právní následky, by soulad měl být vyžadován. Právě s ohledem na ochranu práv putativního otce se jedná o problematický aspekt, kterému bude věnován prostor v kapitole o popírání této domněnky.

3.3 Třetí domněnka určování otcovství

Dle § 783 odst. 1 „*Nedojde-li k určení otcovství podle § 776, 777 nebo 778, ani podle § 779, může matka, dítě i muž, který tvrdí, že je otcem, navrhnout, aby otcovství určil soud.*“ Odstavec druhý vyjadřuje domněnku soulože, když říká, že se „*má za to, že otcem je muž, který s matkou dítěte souložil v době, od které neprošlo do narození dítěte méně než sto šedesát a více než tři sta dní.* Na rozdíl od předchozích dvou domněnek, zákon explicitně vyžaduje zahájení soudního řízení a určení otcovství soudem. Pokud otcovství doposud určeno není, situace putativního otce není složitá. Nespolupracuje-li matka dítěte a nehodlá přistoupit na určení otcovství dle druhé domněnky, může podat návrh na určení dle § 783 odst. 3 OZ k věcně a místně příslušnému soudu, kterým je obecný soud dítěte dle § 4. odst. 2, ve spojení s § 417 odst. 1 ZŘS.

V teorii vyvstala otázka, zda je třetí domněnkou paragraf jako celek nebo jen odstavec druhý. Šínová domněnku soulože odlišuje od právní skutečnosti, která určuje otcovství, ale vnímá ji jako pomůcku pro dokazování, která jej usnadňuje.⁸³ S tímto závěrem se shodují, jelikož jinak mohou být některé výsledky řízení považovány za až absurdní. Dle mého názoru, i tak, domněnka soulože dnes již nemá v zákoně své místo. Domněnka soulože je, jako každá

⁸⁰ § 779 odst. 1 OZ.

⁸¹ § 779 odst. 2 OZ.

⁸² § 779 odst. 2 a 780 OZ.

⁸³ ŠÍNOVÁ Renáta. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr. *Občanský zákoník: velký komentář – IV. Svazek*. Praha: Leges, 2016. s. 931 – 932.

domněnka, vyvratitelná. Je třeba ale myslet i na možná početí, ke kterým může dojít i jiným způsobem než souloží.

Domněnka určování otcovství dle domněnky soulože je oproti ZoR⁸⁴ upravená pouze zkrácením lhůty ze 180 na 160 dnů. OZ soulož nedefinuje, to však není na újmu, neboť se můžeme inspirovat právní větou z prvorepublikové judikatury, která říká, že *souloží je takový úkon pohlavního života, který může vésti k oplodnění ženy; může jí být i jakékoliv spojení pohlavních orgánů muže a ženy vůbec, ba i pouhý jejich dotyk*.⁸⁵

S medicínským pokrokem a způsobem zjišťování genetického příbuzenství však můžeme s jistotou říct, že požadavek zákona na zjišťování otcovství z pouhé domněnky soulože byl zastaralý již za účinnosti ZoR. Ve druhé polovině 20. století se znalecké dokazování zaměřilo na analýzu systémů červených krvinek.⁸⁶ Na počátku tisíciletí se literatura dovolávala, že je možné otcovství určit mnohem přesněji. Řeč je samozřejmě o analýze DNA, která se v paternitním sporu použila poprvé v roce 1992.⁸⁷ Tento názor zastává i ÚS, který se ve svém nálezu vyjádřil, že je zřejmé, že „s vývojem moderní medicíny je celá koncepce již překonaná“. Konstrukce vychází z dob, kdy neexistovala možnost zjistit skutečného otce dítěte pomocí testů paternit, které otcovství prokazují téměř jednoznačně. Bude tedy v souladu se zásadou arbitrárního pořádku a zásadou procesní ekonomie přistoupit k testům DNA.⁸⁸ Již v roce 2008 ÚS kritizoval zaostalost právní úpravy v ZoR, která nereflektovala medicínské poznatky. O deset let později nedošlo k žádné změně, velké rekonstrukci soukromého práva navzdory. Ačkoliv z Principů a východisek občanského zákoníku vyplývá, že „Úprava domněnek otcovství bude v zásadě shodná s dosavadní, přičemž formulace třetí domněnky bude upravena tak, aby odpovídala evropským standardům“⁸⁹, třetí domněnka zůstala zastaralá.

Paradoxní situací mohou být otázky krádeže spermatu. Frintová zmiňuje případ, kdy se muž se ženou oddávali sexuálním hrátkám, které, ač skončily výronem semene, tak k souloží nedošlo. Žena na sobě samé následně provedla improvizované umělé oplodnění, které vedlo k početí dítěte.⁹⁰ Pokud by tedy soud vyžadoval pouhý důkaz soulože a soulož by v tomto

⁸⁴ § 54 odst. 2 ZoR.

⁸⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. června 1938, sp. zn. Rv II 476/38

⁸⁶ VACURA, Jiří. K některým otázkám znaleckých posudků vyžadovaných ke zjištění otcovství. *Socialistická zákonost*, 1978, roč. 26, č. 5, s. 295.

⁸⁷ Např. LOUDOVÁ, Milada, SIEGLOVÁ, Zuzana. Řešení otázky sporného otcovství na počátku 3. tisíciletí – metodiky analýzy DNA umožňují jednoznačnou odpověď. *Právní rozhledy*. 2002, č. 4, s. 198–200.

⁸⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 28. února 2008, sp. zn. I. ÚS 987/07

⁸⁹ ELIÁŠ, Karel, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Principy a východiska nového kodexu soukromého práva*. Praha: Linde, 2001. s. 167

⁹⁰ FRINTOVÁ, Dita. In. ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář. II. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 307.

případě prokázána nebyla, muž by nebyl otcem dle třetí domněnky, ačkoli by byla naplněna biologická složka otcovství. Jedním z mála legitimních požadavků na určování otcovství domněnkou soulože je případ jednovaječných dvojčat.⁹¹ Jelikož jednovaječná dvojčata mají prakticky totožnou DNA, tak by se soud při testech paternit dostal do neřešitelné situace. V tomto případě by se soud mohl vrátit k tradiční domněnce soulože, jakožto domněnce poslední záchrany.⁹² Na druhou stranu je příbuzenský vztah konstruován jako faktická záležitost, která je založena na pokrevním poutu. Navzdory neetickému způsobu početí dítěte, toto stále bude validně vzniklý příbuzenský vztah otec-potomek. Dovolím si konstatovat, že ač souhlasím se Šínovou, že se soulož musí považovat za pomůcku při dokazování, tak se jedná o pomůcku člověkem překonanou.

Při zkoumání třetí domněnky otcovství a určování otcovství samotného se člověk nemůže ubránit myšlence, zda se nedá něco tak prostého, jako určení otcovství udělat jinak, způsobem hodným 21. století? Jedním z prostředků posunu je jistě judikatura, která je podstatným hnacím motorem právě v oblasti základních práv. Rodinné právo je však velmi specifické. Toto právní odvětví soukromého práva je snad nejvíce ze všech odvětví ovlivněno historií, tradicemi, náboženskými hodnotami a vlivem církve. Navzdory tomuto je rodinné právo výrazně ovlivňováno právě judikaturou ESLP skrze členství v Radě Evropy.⁹³ Výrazné změny přinesla judikatura zejména v 60. a 70. letech. To vše ve jménu prosazování rovnosti mezi mužem a ženou, probíhající globalizaci, legitimizace dětí narozených mimo manželství a všemi životními problémy, které s sebou nese vývoj společnosti a všudypřítomný pokrok. Právě na základě těchto společných myšlenek se začala objevovat myšlenka společného evropského rodinného práva.⁹⁴

Pramenem pro jednotné evropské rodinné právo může být CEFL a dílo *Model family code*⁹⁵, které je částečně výsledkem jejího bádání. Dílo je vystavěno na velmi liberálních principech. Hlavní zásadou, kterou vyjadřuje, je zásah státu do rodinného života s ohledem

⁹¹ Rozumějme, kdy otec by měl jednovaječné dvojče, které by rovněž obcovalo s matkou dítěte. Dalším, ještě vzácnějším případem, jsou případy tzv. heteropaternalní sekundace. Tedy pokud matka souložila v rozhodnou dobu se dvěma muži, počala dvojčata a obě mají rozdílného otce. Zde však většinou nedochází k problémům u určování otcovství, neboť každé vajíčko je oplodněno jinou spermií. O tom například: WORLAND, Justin. *The Science of How Women Can Have Twins With 2 Different Fathers* [online]. time.com, 8. května 2015 [cit. 2019-02-21]. Dostupné na: <http://time.com/3851843/twins-complications/?xid=time_socialflow_twitter>.

⁹² RADVANOVA, Senta a kol. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. Praha: C.H. Beck, 2015. s. 58.

⁹³ Králíčková, Zdeňka. Evropský kontext vývoje českého rodinného práva po roce 2004. In HURDÍK, Jan. a kol. (eds). *Evropský kontext vývoje českého práva po roce 2004. Sborník příspěvků z workshopu konaného na Právnické fakultě Masarykovy univerzity dne 26. 9. 2006*. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 202-222.

⁹⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. České rodinné právo po vstupu České republiky do Evropské unie. *Právní rozhledy*. 2005, č. 21, dostupné v informačním systému Beck-online. nestránkováno.

⁹⁵ SCHWENZER, Ingeborg. DIMSEY, Mariel. *Model family code: from a global perspective*. Antwerpen: Intersentia, 2006. 257 s.

na autonomii vůle jednotlivce.⁹⁶ Tato zásada je uvedena i v naší Listině a demonstrativním způsobem byla vyjádřena včleněním rodinného práva do OZ. Otázka právního rodičovství je upravena v čl. 3.4 MFC, dle kterého lze rodičovství založit prohlášením za souhlasu matky. Úprava vychází z tzv. chtěného rodičovství druhého rodiče.⁹⁷ Vedle této možnosti upravuje MFC určení rodičovství soudem, které by mělo nalézt rovnováhu mezi složkami rodičovství. Tento záměr plně vyhovuje tendencím ESLP a jeho novodobé judikatury, jak bude uvedeno níže.⁹⁸

3.3.1 Řízení o určení otcovství dle třetí domněnky

Pokud se podíváme na § 783 odst. 1 OZ, zjistíme, že pokud nebylo určeno otcovství dle první a druhé domněnky, může domnělý otec podat návrh na určení otcovství soudem. *A contrario* není možné takto otcovství určit, pokud otcovství již bylo určeno. Rovněž je však takto možné otcovství určit, pokud otcovství bylo předtím určeno, ale následně úspěšně popřeno.⁹⁹ Na rozdíl od druhé domněnky otcovství zde není vyžadováno souhlasu matky.

Aktivní legitimací jsou nadáni, dle § 783 odst. 1 OZ, matka dítěte a muž, který tvrdí, že je otcem dítěte. Dle § 784 OZ jsou k návrhu rovněž aktivně legitimováni potomci dítěte, pokud již probíhalo řízení o určení otcovství a jejich předek před pravomocným skončením řízení zemřel. Tito potomci jsou k přihlášení limitováni šestiměsíční lhůtou. Ostatní aktivně legitimováni žádnou lhůtu nemají.

V praxi se dějí případy, že se matka snaží zabránit určení otcovství souhlasným prohlášením otcovství s jiným mužem. V případě, že je takto otcovství určeno během řízení, je soud, dle § 424 ZŘS, nucen řízení zastavit. Vzniká však otázka, jak je možné, že matka tak rychle sehnala nového otce? Šínová má za to, že v takovém případě je na místě přezkum, zda je takový postup v souladu s nejlepším zájmem dítěte a v návaznosti na čl. 7 ÚPD nemůže vést k porušení práva na péči vlastními rodiči. Rovněž vyvstává otázka, zda otcovství určené dle druhé domněnky, v kontextu zahájeného řízení o určení otcovství dle třetí domněnky, nemůže vést k porušení čl. 8 Úmluvy. Obzvláště, pokud otec již předložil veškeré důkazy, které prokazují jeho biologické otcovství.¹⁰⁰ Za této krajně podezřelé situace by soud měl zvolit postup dle § 793 OZ a zahájit řízení o popření otcovství z úřední povinnosti.

⁹⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Recenze díla Schwenzer, I., Dimsey, M.: Model Family Code. From a Global Perspective. Antwerpen - Oxford, Intersentia, 2006, 257 s. *Právník*. 2007, č. 10, s. 1144

⁹⁷ Dílo využívá záměrně genderově neutrálního označení rodiče a mělo by dopady na osvojování dětí (nejen) homosexuálními páry.

⁹⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Recenze díla Schwenzer, I., Dimsey, M.: Model Family Code. From a Global Perspective. Antwerpen - Oxford, Intersentia, 2006, 257 s. *Právník*. 2007, č. 10, s. 1144.

⁹⁹ ŠÍNOVÁ Renáta. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr. *Občanský zákoník: velký komentář – IV. Svazek*. Praha: Leges, 2016. s. 932.

¹⁰⁰ Tamtéž.

3.3.2 Určování otcovství k osvojenému dítěti

Příbuzenství nevzniká pouze na základě genetické spřízněnosti, ale také na základě institutu osvojení.¹⁰¹ Dle § 794 OZ se „osvojením se rozumí přijetí cizí osoby za vlastní“. Jeho podstatou je „umělé vytvoření příbuzenského vztahu, vazby analogické přirozenému pokrevnímu poutu“.¹⁰² Samotné osvojení je překážkou pro určení otcovství dle § 783. Pokud vznikne takovýto vztah, který simuluje pokrevní vazbu, OZ dává putativnímu otci na svou obranu pouze jeden omezený nástroj. Dle § 830 odst. 1 „Podá-li muž, který tvrdí, že je otcem osvojovaného dítěte, návrh na určení otcovství, nelze o osvojení rozhodnout, dokud o návrhu na určení otcovství nebude rozhodnuto.“ Zákon předpokládá existenci řízení o osvojení dítěte. Pokud je podán tento návrh, vzniká překážka osvojení.¹⁰³ Na hmotněprávní úpravu reaguje i procesní právo. § 441 ZŘS říká, že „byl-li podán návrh na určení otcovství k osvojení, soud řízení přerušuje do doby, než bude o návrhu na určení otcovství rozhodnuto“. Je důležité podotknout, že ZŘS, na rozdíl od OZ, nevyžaduje, aby návrh podal muž. Podle procesních předpisů tento návrh může tedy podat kdokoli.

Za užití gramatického výkladu dojdeme k závěru, že je třeba, aby řízení o osvojení probíhalo. NS však došel k závěru, že ne vždy to bude platit absolutně.¹⁰⁴ NS řešil nešťastný případ nezletilého putativního otce, kterému bylo sděleno, že jeho dítě po porodu zemřelo. Dítě však přežilo a obecný soud rozhodl o prostém osvojení. Putativní otec se následně domáhal svých otcovských práv, kdy případ skončil až u NS.¹⁰⁵ Králíčková konstatuje, že soud rozhodl dle přísloví, vlk se nažral a koza zůstala celá, neboť otcovství bylo určeno, ale osvojení zachováno.¹⁰⁶ Dle názoru NS, pokud máme institut zrušitelného¹⁰⁷ osvojení dle § 840 odst. 1 OZ, tedy osvojení, ve kterém je rozhodnutí o osvojení zrušeno a „obnovují-li“ se tím rodičovská zodpovědnosti „původních“ rodičů (je-li osvojené dítě stále nezletilé) a příbuzenské vztahy dítěte k původní rodině, je zřejmé, že provedené osvojení nebrání tomu, aby se muž, který o sobě tvrdí, že je otcem, domáhal určení svého otcovství. [...] Nejvyšší soud ČR proto dospěl k závěru, že muž, který o sobě tvrdí, že je otcem dítěte, neztrácí právní mocí rozsudku soudu o osvojení dítěte jinou osobou aktivní legitimaci domáhat se určení svého

¹⁰¹ § 771 OZ

¹⁰² ZEMANDLOVÁ, Anna. JANOČKOVÁ, Michaela. In: In MELZER, Filip, TĚGL, Petr. *Občanský zákoník: velký komentář – IV. Svazek*. Praha: Leges, 2016. s. 994.

¹⁰³ ZEMANDLOVÁ, Anna. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr. *Občanský zákoník: velký komentář – IV. Svazek*. Praha: Leges, 2016. s. 1130 - 1131.

¹⁰⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. listopadu 2011, sp. zn. 21 Cdo 4795/2010.

¹⁰⁵ Tamtéž

¹⁰⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Práva putativního otce, aneb být či nebýt. In KOTÁSEK, Josef (eds). *Dny práva 2012 – Days of Law 2012 část VI. Biologické a sociální rodičovství versus rodičovství právní*. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 1299.

¹⁰⁷ Nebo také „prostého“.

*(právního) otcovství.*¹⁰⁸ Šínová toto rozhodnutí hodnotí jako nesmyslné ze své vlastní podstaty a účelu institutu osvojení a jeho obsahové shody se založením statusového poměru otec-dítě. Autorka považuje za vhodnější užití určovací žaloby dle § 80 OSŘ.¹⁰⁹ Na základě takto potvrzeného biologického otcovství by se putativní otec mohl domáhat alespoň práva na styk, jakožto osoba příbuzná dle §771 a 927 OZ.

¹⁰⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. listopadu 2011, sp. zn. 21 Cdo 4795/2010.

¹⁰⁹ ŠÍNOVÁ Renáta. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr. *Občanský zákoník: velký komentář – IV. Svazek*. Praha: Leges, 2016. s. 932.

4 Popírání otcovství

System určování otcovství a jednotlivé domněnky otcovství jsem rozebral výše. Jelikož se však jedná o systém domněnek založených na pouhé sociální pravděpodobnosti, je třeba mít k dispozici nástroj, který právním otcům pomůže tyto domněnky vyvrátit. Samotná existence domněnek určování otcovství je plně v souladu s čl. 8 Úmluvy. Skutečnost, že právní otcovství vznikne muži, jehož otcovství není v souladu s biologickou složkou otcovství je také v souladu s Úmluvou. V přímém rozporu by však bylo, pokud by neexistoval žádný právní nástroj na popření takto určeného otcovství. *Neodpovídá-li v jejím důsledku vzniklý právní stav biologickému vztahu, pak domnělý otec musí mít v případě, že mu v tomto směru vznikne důvodná pochybnost, možnost předmětnou domněnku vyvrátit a tento nesoulad odstranit. [...] Je přitom plně postačující, pokud toto právo může být reálně uplatněno.*¹¹⁰

Stěžejním předpisem pro procedurální určování a popírání otcovství je ZŘS. Ovšem jako téměř v každém druhu řízení dle ZŘS se uplatní princip obecné subsidiarity OSŘ, tedy použijeme OSŘ v oblastech, které má kompletně upraveny a ZŘS se k nim nevyjadřuje. Typicky věci vyloučení soudců, zkoumání příslušnosti apod. Rovněž se uplatní princip zbytkové subsidiarity OSŘ, kdy se OSŘ uplatní tam, kde jsou některé instituty upraveny jak v ZŘS, tak i OSŘ. OSŘ použijeme, pokud je v něm komplexně upraven některý institut a ZŘS vyjadřuje některé speciality. Typicky se jedná o neúčinnost doručování¹¹¹, a to jak na řízení o určování, tak na řízení o popírání otcovství se tradičně nahlíží jako na velmi specifické řízení, zejména s ohledem na projednávanou materii. Stěžejní zásadou ovládající řízení je zásada materiální pravdy. Dle § 20 odst. ZŘS je soud „povinen zjistit všechny skutečnosti důležité pro rozhodnutí. Přitom není omezen na skutečnosti, které uvádějí účastníci.“ Soud se musí snažit o přesné a úplné zjištění skutečností rozhodujících pro řízení. Důležitým aspektem pro určování a popírání otcovství je fakt, že se soud nesmí smířit se shodným tvrzením účastníků řízení. Tuto zásadu uplatňujeme společně se zásadou vyšetřovací. Účastníci mají povinnost tvrdit a dokazovat, ale oproti řízením dle OSŘ nenesou důkazní břemeno. Soud je povinen vlastní z iniciativy vyhledávat veškeré rozhodné skutečnosti, je-li to objektivně v jeho silách.¹¹²

¹¹⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 9. prosince 2014, sp. zn. II. ÚS 2964/12

¹¹¹ LEVÝ, Jiří. In SVOBODA, Karel a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2015. s. 1 – 2.

¹¹² SVOBODA, Karel. In. In SVOBODA, Karel a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2015. s. 39 – 40.

4.1 Popírání otcovství určeného první domněnkou

V případě popírání první domněnky se zákonodárce nesnažil o žádnou výraznou inovaci a OZ prakticky převzal starou úpravu. Zákon dává aktivní legitimaci pouze do rukou matrikovým rodičům, jelikož jejich rodičovství vzniká ze zákona. Matka může popírat otcovství matrikového otce ve lhůtě 6 měsíců od porodu. Právo¹¹³ popírat otcovství manželem matky je omezeno kombinací objektivních a subjektivních lhůt. Manžel matky musí své popěrné právo uplatnit u soudu do šesti měsíců od okamžiku, „*kdy se dozvěděl o skutečnostech zakládajících důvodnou pochybnost, že je otcem dítěte, které se narodilo jeho manželce*“.¹¹⁴ Tato lhůta je lhůtou subjektivní a její běh se počítá ode dne následujícího od okamžiku vzniku důvodné pochybnosti o tom, že otec není nositelem biologické složky.¹¹⁵ Ze samotné dikce zákona tedy lze vyrozumět, že běh lhůty nemusí začít nikdy nebo taktéž ihned den po narození dítěte. Subjektivní lhůta je však limitována lhůtou objektivní ve výši šesti let. Lhůta má charakter prekluze, tudíž po uplynutí objektivní lhůty, což je den, který se pojmenováním shoduje se dnem narození dítěte, právo zaniká ex lege. Na rozdíl od subjektivní lhůty, lhůta objektivní počíná běžet vždy. Zákon upravuje rovněž popírání po popěrné lhůtě. Soud může lhůtu aktivně legitimovanému odpustit, ale pouze za uplatnění korektivu veřejného pořádku a zájmu dítěte, neboť popírání otcovství po popěrných lhůtách je velkým zásahem do právní jistoty všech zúčastněných.¹¹⁶

Putativní otec není aktivně legitimován. Pokud by podal návrh na popření otcovství manžela matky, věc bude zamítnuta z důvodu absence aktivní věcné legitimace. Situace v České republice se jeví býti pro putativního otce tristní. V kapitole páté bude porovnáno, jak je postavení putativních otců upraveno v rámci některých členských zemí Rady Evropy. Rovněž soud, který byl měl možnost zahájit řízení ze své úřední povinnosti výslovně v rámci první domněnky, byl opomenut.

Zákonodárce rovněž opomněl osobu, které se určení otcovství týká rovněž velmi významně, a sice samotné dítě. Původní záměr OZ však ustanovení o popírání otcovství určeného první domněnkou dítětem obsahoval. Toto ustanovení však bylo z návrhu zákona,

¹¹³ § 789 OZ.

¹¹⁴ § 785 odst. 1 OZ.

¹¹⁵ Za důvodnou pochybnost se považuje vznik jisté objektivní míry podezření, že by matrikový otec nemusel být biologickým otcem dítěte. Důvodnou pochybností nutně nebude utahování si kamarádů v hospodě, že nebude otcem svého dítěte, protože nemá tak velké uši, ale spíše že se dítě narodí s rozdílným etnikem od otce, matka se dozná nevěry z doby početí dítěte. Otec si udělá testy DNA a zjistí, že není biologickým otcem.

¹¹⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2018, sp. zn. 21 Cdo 5903/2016

bez jakéhokoliv odůvodnění, Ústavněprávním výborem vypuštěno.^{117,118} Například Králíčková, ve jménu práva dítěte znát svůj původ, uvažuje nad vyplněním mezery v zákoně analogií dle § 19 odst. 1 ve spojení se základním výkladovým principem v § 2 odst. 3 OZ.¹¹⁹ Králíčková k tomu dodává, že „*situace de lege lata, kdy dítě není expressis verbis aktivně legitimováno k popírání otcovství svého matrikového otce určeného dle první či druhé domněnky, je v rozporu s přirozeným právem dítěte znát svůj původ.*“¹²⁰ V kontextu výše rozebraného práva znát svůj genetický původ v zájmu dítěte nemůžu než souhlasit.

Již OZO¹²¹ aktivně legitimoval dítě k podání návrhu na popření otcovství. Slovy starého zákona, dítě mělo „*právo odpírati svému manželskému původu*“.¹²² Dítě mohlo popírat otcovství vůči manželovi matky za dvou alternativních podmínek. První podmínkou byla smrt manžela do uplynutí popěrné lhůty v § 158 OZO.¹²³ Druhá podmínka byla, že je manžel matky od narození dítěte neznámého pobytu a není možné se manžela matky nijak dopátrat. Pokud by se manžel matky, byť jen na krátký okamžik, vrátil, dítě by ztratilo aktivní legitimaci.¹²⁴ Sedláček však toto považoval za „*podpůrnou legitimaci k popírání manželského původu*“.¹²⁵ Dítě totiž samo o sobě nebylo oprávněno popírat otcovství, jelikož k tomuto potřebovalo souhlasu své matky.

4.2 Popírání otcovství určeného podle druhé domněnky

Jako v případě určení otcovství dle první domněnky, tak i v případě domněnky druhé, zákon poskytuje nástroj pro popření otcovství dle ní určené. § 790 odst. 1 OZ stanoví, že „*muž, jehož otcovství bylo určeno souhlasným prohlášením rodičů, může otcovství k dítěti popřít, jen je-li vyloučeno, že by mohl být otcem dítěte.*“ Díkce zákona dává aktivní legitimaci muži, který prohlásil své otcovství. Je tedy na navrhovateli, aby prokázal, že není otcem a že jím být ani nemohl.¹²⁶ Soud bude v řízení zkoumat biologickou vazbu mezi dítětem a

¹¹⁷ Usnesení Ústavně právního výboru č. 81 (10. a 11. října 2011) [online]. [cit. 2019-02-04]. Dostupné na: <<https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=75308&pdf=1>>.

¹¹⁸ KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka In. HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II: rodinné právo (§ 655-975): komentář*. V Praze: C.H. Beck, 2014. s. 572.

¹¹⁹ Tamtéž.

¹²⁰ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. České rodinné právo ve světle evropských harmonizačních tendencí. *Právník*. 2012, č. 11. s 1161. dostupné v informačním systému ASPI.

¹²¹ OZO ve znění zákona č. 56/1928 Sb., účinném ke dni 15. 4 1928

¹²² § 159 OZO.

¹²³ Lhůta činila tři měsíce ode dne nabytí vědomosti manžela matky o narození dítěte. Jednalo se o lhůtu prekluzivní.

¹²⁴ SEDLÁČEK, Jaromír. In: ROUČEK, František. SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl 1, (§§ 1 až 284)*. Praha: V. Linhart, 1935. s. 806.

¹²⁵ SEDLÁČEK, Jaromír. Tamtéž. s. 805 – 807.

¹²⁶ KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka In. HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II: rodinné právo (§ 655-975): komentář*. V Praze: C.H. Beck, 2014. s. 586.

navrhovatelem. Zpravidla tak učiní znaleckým posudkem z oblasti genetiky a znaleckého profilování.¹²⁷ Takový postup sleduje naplnění zásady materiální pravdy a vyšetřovací nesporného řízení.

Jako popírání otcovství dle první domněnky, je i toto popírání vázáno na prekluzivní lhůtu, která počíná běžet vznikem objektivních okolností. Otec tedy „*může tak učinit do šesti měsíců ode dne, kdy bylo takto otcovství určeno; dojde-li k určení otcovství před narozením dítěte, neskončí lhůta dříve než šest měsíců po jeho narození*“.¹²⁸ Rovněž matka je nadána aktivní legitimací popírat otcovství určeného souhlasným prohlášením, a to ve stejných lhůtách jako otec dítěte.¹²⁹ Stejně jako v případě popírání otcovství určeného první domněnkou je i zde, v případě promeškání lhůty, možnost jejího prominutí. Požadavek zkoumání zájmu dítěte a veřejného pořádku pro prominutí lhůty zůstává neměnný.¹³⁰

Stejně jako v případě popírání otcovství první domněnkou je putativní otec opominut. NS se však zabýval případem, kdy by putativní otec mohl být aktivně legitimován k popření otcovství, které by bylo určeno takovým prohlášením.¹³¹ Žalobce se před obecnými soudy domáhal určení, že je otcem žalovaného (dítěte). Žaloba byla odůvodněna tím, že od počátku roku 2003 žil ve stejné domácnosti s matkou dítěte v nesezdaném soužití. Po narození žalovaného měl za to, že je biologickým otcem dítěte. To za odůvodnění, že se v této době intimně nestýkala s jiným mužem než žalobcem a zároveň jeho otcovství nikdy nezpochybnila. Na souhlasném prohlášení panovala dohoda, ale žalobci propadla platnost občanského průkazu, tudíž nemohl na matričním úřadě prohlásit otcovství. Následně matka vztah s žalobcem ukončila a otcovství souhlasně prohlásila s jiným mužem. Od této doby žije matka s tímto mužem ve společné domácnosti, společně s dalším dítětem. Putativní otec následně podal návrh na popření takto určeného otcovství, a sice deset měsíců od posledního styku s dítětem, v době jednoho roku věku dítěte. Styk byl, dle žalobce, přerušen z důvodu náhlého odchodu matky a dítěte ze společné domácnosti. Matka po celou dobu řízení označovala za biologického otce muže, se kterým učinila souhlasné prohlášení.

NS se kritizoval rozhodnutí obecných soudů s tím, že pouze mechanicky posuzovali žalobní legitimaci žalobce, ale neověřovali jeho tvrzení a nezkoumali jeho oprávněné zájmy. „*Taková rozhodnutí nemohou ve světle ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu obstát, neboť z rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 14. 7. 2010 sp. zn. 21 Cdo 298/2010 jednoznačně*

¹²⁷ ŠÍNOVÁ Renáta. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr. *Občanský zákoník: velký komentář – IV. Svazek*. Praha: Leges, 2016. s. 972.

¹²⁸ § 790 odst. 1 OZ.

¹²⁹ § 791 OZ.

¹³⁰ § 792 OZ.

¹³¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. května 2016 sp. zn. 21 Cdo 5086/2014

vyplývá, že k tomu, aby soudy mohly vyvažovat jednotlivé zájmy (relevantní prvky zájmu dítěte) a hledat nejlepší zájem dítěte, musí nejprve dokazováním zjistit obsah jednotlivých zájmů. V rámci dokazování musí být dán největší důraz na zjištění názoru, potřeb a poměrů dítěte, a to v závislosti na věku a vyspělosti dítěte buď přímo, nebo prostřednictvím zástupce.¹³² Rovněž s odkazem na rozhodnutí ESLP *Róžański proti Polsku* konstatoval, navzdory obyčejnému právu, že za daných okolností je možné aktivní legitimaci putativnímu otci přiznat. To zejména v situacích, „kdy je v zájmu dítěte, aby právo na respektování soukromého a rodinného života putativního otce převážilo nad právy matrikových rodičů a principem právní jistoty rodinných vztahů“.¹³³ Soudy však vždy musí velmi pečlivě vážit jednotlivé zájmy všech dotčených osob a nalézt řešení, které bude ze všeho nejvíce odpovídat zájmům dítěte.¹³⁴ Soud rovněž vyzdvihl význam sociálního rodičovství. S odkazem na § 154 odst. 1 OSŘ ve spojení s § 423 ZŘS, dle kterých je soud povinen při rozhodování přihlížet ke skutkovým okolnostem, které tu byly v době zahájení řízení, ale rovněž k okolnostem, které nastaly za řízení až do vyhlášení jeho rozsudku.¹³⁵ „Ačkoliv se toto pravidlo vztahuje také na rozhodování o aktivní věcné legitimaci v řízení o popření otcovství, neznamená to, že by byla pro právní posouzení věci bezvýznamná tvrzení žalobce (ukážou-li se v rámci dokazování jako pravdivá) o tom, že byl v době zahájení řízení sociálním rodičem žalovaného 2) a že žalovaný 3) jím v této době být nemohl.“¹³⁶ Soudy dle výše nastíněné judikatury NS musí zjišťovat zájmy v kontextu stavu, který existuje v době rozhodování ve věci samé, ale rovněž posoudit okolnosti, které k tomuto stavu vedly.¹³⁷ NS vyslovil svůj závazný právní názor, rozhodnutí zrušil a věc vrátil k dalšímu řízení. Dle této judikatury je tedy možné založit takto odříznutému putativnímu otci aktivní legitimaci k popření otcovství určeného druhou domněnkou určování otcovství. Tento případ je vskutku extrémní, a putativní otec, pokud budeme všechna tvrzení brát jako pravdivá, si své dnešní neštěstí způsobil svou vlastní liknavostí. Je však otázka, jakým způsobem se obecné soudy popasují s takovouto judikaturou.

4.2.1 Popírání otcovství určeného druhou domněnkou z úřední povinnosti

Speciálním případem popírání otcovství určeného souhlasným prohlášením je popírání otcovství z úřední povinnosti. Nejčastěji se tak děje na podnět třetí osoby. Dle § 793 OZ, tak soud může udělat, „vyžaduje-li to zřejmý zájem dítěte a mají-li být naplněna ustanovení

¹³² Tamtéž.

¹³³ Tamtéž.

¹³⁴ Tamtéž.

¹³⁵ Tamtéž.

¹³⁶ Tamtéž.

¹³⁷ Tamtéž.

zaručující základní lidská práva.“ Soud tak učiní, pokud takto určený otec nemůže být jeho otcem.¹³⁸ Frintová vyjadřuje názor, že *„podnět v této věci bude oprávněn podat ten, kdo osvědčí dostatečný právní zájem.“*¹³⁹ Takovýto názor vytváří kritérium nad rámec díkce zákona. Jedná se o podnět, nikoliv o podání, ke kterému by oznamovatel potřeboval zvláštní oprávnění.

Primárním účelem tohoto ustanovení je, dle literatury, ochrana dětí před obchodováním s nimi.¹⁴⁰ Důležitým upozorněním je, že takto popřít otcovství je možné jen za podmínky, pokud bylo otcovství určeno dle druhé domněnky. První domněnka určení otcovství v tomto zůstává nedotčená. Šínová stav, kdy soud nemůže zasáhnout do otcovství určeného první domněnkou, považuje za správný. To s odkazem, že pro manželství, které bylo uzavřeno za jiným účelem, než je jeho smyslem, existují již jiné právní instituty. Např. určení, že zde manželství není. De lege ferenda navrhuje aktivně legitimovat putativního otce pro popírání otcovství určeného dle první domněnky.¹⁴¹

Oficiózní popírání vyžaduje zřejmý zájem dítěte a porušení ustanovení zaručující základní lidská práva. Jednou z takových situací může být *„uznání otcovství mužem, který zcela jistě nemůže být otcem dítěte učiněné za účelem vytvoření podmínek pro vyjádření souhlasu společně s matkou k osvojení dítěte, jako prostředek k obejití režimu stanoveného pro mezinárodní adopci, nebo uznání otcovství mužem, který nezpochybnitelně nemůže být otcem dítěte, vedené zjištěnými důvody prospívajícími muži, který otcovství uznal, popřípadě též matce, nebo jinými zavrženými důvody na újmu práva dítěte na zajištění tělesného, citového, rozumového a mravního vývoje a uspořádání osobních poměrů v otázce otcovství, hrozí-li zavlčení dítěte do ciziny nebo jiná vážná újma.“*¹⁴² Na takovémto jednání se vždy bude podílet matřivá matka, bez ohledu na její úmysly. Tímto se zájem matky, vyjádřený jejím jednáním, dostává do konfliktu se zájmem dítěte. Hlavním kritériem však zůstávají základní lidská práva. Není pochyb, že se matka bude rozhodovat na základě svých základních práv, např. zvolit si partnera, ale důvodová zpráva k OZ říká, že *„základními lidskými právy se rozumí především ta, jež náležejí dítěti, jsou-li s nimi matčina práva v rozporu, musí tato ustoupit.“*

¹³⁸ Tamtéž.

¹³⁹ FRINTOVÁ, Dita. In. ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář. II. díl.* Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 331.

¹⁴⁰ ŠÍNOVÁ Renáta. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr. *Občanský zákoník: velký komentář – IV. Svazek.* Praha: Leges, 2016. s. 986.

¹⁴¹ Tamtéž. s. 988–989.

¹⁴² KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka In. HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II: rodinné právo (§ 655-975): komentář.* V Praze: C.H. Beck, 2014. s. 586

Ochrana dětí při mezinárodních únosech a obchodování s nimi nemusí být jediným účelem tohoto ustanovení. Jedním z možných způsobů využití tohoto ustanovení je ochrana putativních otců. To zejména v situacích, kdy bylo otcovství založeno vědomě lživým prohlášením matky společně s mužem, který nemůže být biologickým otcem. To vše za účelem znemožnění výkonu rodičovských práv putativního otce.¹⁴³ Vystává však otázka, zda k tomuto výkladu dojdou i obecné soudy. Jedním z příkladů, který by pomohl rozšířit působnost tohoto ustanovení na výše zmíněné případy, je nedávné usnesení ÚS, které by mohlo posvětit novou rozhodovací praxi soudů. Stěžovatelka napadala vedení řízení o popření otcovství. Dle stěžovatelky bylo řízením zasaženo do práva na její soukromý a rodinný život. V tomto řízení se putativní otec domáhal zrušení otcovství určeného souhlasným prohlášením matky a právního otce. Navzdory absenci aktivní legitimace putativního otce, dal soud vypracovat znalecký posudek a zahájil řízení ve věci samé dle § 793. ÚS s odkazem na ZoÚS¹⁴⁴ stížnost odmítl s odůvodněním, že obecné soudy stále svá případná pochybení mohou napravit samy.¹⁴⁵ Toto nutně nemusí znamenat, že přiznání aktivní legitimace je pochybením. Mám za to, že vše záleží na odůvodnění obecných soudů v závislosti na potenciální specifičnosti případu.

4.2.2 Určení neplatnosti souhlasného prohlášení

Dovolání se neplatnosti souhlasného prohlášení nepatří přímo do kategorie popírání otcovství. Cílem tohoto ustanovení je dosažení neplatnosti souhlasného prohlášení. Zákon říká, že „*na prohlášení otcovství jako zvláštní projev vůle se použijí obecná ustanovení o právním jednání, není-li stanoveno jinak. Neplatnosti se však lze dovolat jen ve lhůtě pro popření otcovství*“.¹⁴⁶ Na jednání tedy použijeme ustanovení o platnosti právního jednání z obecné části OZ. Otázkou zůstává, zda se bude jednat o právní jednání neplatné absolutně, nebo relativně? Kdy se putativní otec, pokud vůbec, může neplatnosti dovolávat, a co má být tím hlavním posuzovacím kritériem?¹⁴⁷

Co se neplatnosti týče, tak Šínová říká, že se jedná o neplatnost relativní, kterou „*lze uplatnit jen v rámci popření otcovství a ve lhůtách k tomu stanovených*“.¹⁴⁸ Králíčková říká, že se „*jedná o nepřímou relativní neplatnost, kterou je možné uplatnit jen v soudním*

¹⁴³ ŠÍNOVÁ Renáta. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr. *Občanský zákoník: velký komentář – IV. Svazek*. Praha: Leges, 2016. s. 988

¹⁴⁴ §43 odst. 1 písm. e) a §75 odst. 1 ZoÚS.

¹⁴⁵ Usnesení Ústavního soudu ze dne 30. května 2017, sp. zn. IV. ÚS 1511/17

¹⁴⁶ § 782 OZ

¹⁴⁷ ŠÍNOVÁ, Renáta. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 922 – 923.

¹⁴⁸ Tamtéž. s 925

řízení.“¹⁴⁹ Králíčková dodává, že navzdory absenci výslovně zákonem dané, aktivní legitimaci k podání mají právní rodiče, neboť ti jsou jedinými nositeli aktivní legitimace pro určení otcovství dle této domněnky.¹⁵⁰

Charakter neplatnosti řešil i ve výše citovaném rozhodnutí NS.¹⁵¹ Soud se zabýval otázkou, zda se jedná o absolutní neplatnost z důvodu obcházení zákona a institutu osvojení, pokud je prohlášení o otcovství lživé, jak určily obecné soudy. NS došel k závěru, že v praxi není vyloučeno, že muž činící prohlášení nebude biologickým otcem dítěte, ale smyslem a účelem ustanovení je dát do souladu biologické a právní otcovství.¹⁵² „*Ne každé souhlasné prohlášení rodičů, u něhož muž i matka dítěte věděli, že prohlášení činí muž, který nemůže být biologickým otcem, nezbytně nutně obchází zákon.*“¹⁵³ Rovněž konstatoval, že „*při posouzení, zda souhlasné prohlášení rodičů obchází zákon, je třeba vzít do úvahy, zda takové určení je jednoznačně v rozporu s nejlepším zájmem dítěte.*“¹⁵⁴

Dle § 580 odst. 1 OZ je „*neplatné právní jednání, které se přičí dobrým mravům, jakož i právní jednání, které odporuje zákonu, pokud to smysl a účel zákona vyžaduje.*“ Šínová říká, že se musí, mimo jiné, zkoumat předpoklady určení otcovství dle § 779 až 781 OZ a nalézt v nich vady právního jednání. Typicky chyběla vážně míněná vůle, právní jednání nebylo učiněno v zákonem vyžadované formě apod. Já se však zaměřím zejména na potenciální krácení práv putativního otce a domáhání se jeho práv.¹⁵⁵

Problematická je několikrát zmíněná absence požadavku souladu právního stavu se stavem biologickým, při souhlasném prohlášení. Putativní otec se proto dostává do komplikované situace, když je otcovství určeno řádně, tedy jsou splněny všechny podmínky dle § 779 až 791 OZ, ale právní jednání je v rozporu s dobrými mravy, zákonem a veřejným pořádkem.¹⁵⁶ Smysl a účel právního jednání, které vede k určení otcovství je, aby dítě mělo za otce svého skutečného biologického otce. To je i smyslem zákona a ustanovení o určování otcovství. Typickým příkladem je takové prohlášení, které činí muž, jenž prostě nemůže být otcem.¹⁵⁷ Například muž, který má zřetelně rozdílné etnikum od dítěte. Věkový rozdíl mezi mužem a dítětem je velmi malý apod. Významnou roli budou hrát dobré mravy v případě

¹⁴⁹ KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka In. HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II: rodinné právo (§ 655-975): komentář*. V Praze: C.H. Beck, 2014. s. 551

¹⁵⁰ Tamtéž. s. 553

¹⁵¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 4. 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011

¹⁵² Tamtéž.

¹⁵³ Tamtéž.

¹⁵⁴ Tamtéž.

¹⁵⁵ ŠÍNOVÁ, Renáta. In MELZER, Filip. TÉGL, Petr. *Občanský zákoník – velký komentář - IV. Svazek. 1.* vydání. Praha: Leges, 2016, s. 922 – 924.

¹⁵⁶ Tamtéž. s. 927

¹⁵⁷ Tamtéž. s. 927

matky, která jen za účelem „vyblokovat biologického otce dítěte postupem, kdy záměrně souhlasně prohlásí otcovství s jiným mužem.“¹⁵⁸ Takovéto právní jednání by mohlo být absolutně neplatné a otcovství nebude platně určeno *ex tunc*. Problém však je, že ač je zcela jasné, že smysl a účel ustanoveného, je určit otcovství zejména ve prospěch biologického otce, zákon absentuje „výslovnou právní úpravu jeho účelu“.¹⁵⁹ Šínová rovněž upozorňuje na možné fatální důsledky, které by absolutní neplatnost mohla přinést, zejména právní jistota založených poměrů.¹⁶⁰ Mohu uvést příklad na muži, který sice nemůže být biologickým otcem dítěte, avšak o dítě zdárně a dlouhou dobu pečuje. Následně se rozhodne od rodiny odejít s argumentem absolutní neplatnosti a neplatnost všech vztahů *ex tunc*.

Veškeré nedostatky, které mohou vést k neplatnosti určení otcovství je třeba uvést v řízení před soudem spolu s prokázáním vyloučení genetického rodičovství.¹⁶¹ Putativní otec však není nositelem aktivní věcné legitimace. Jediným možným postupem pro putativního otce je podnět dle § 793 OZ, kterým může iniciovat zahájení řízení pro popření otcovství určeného druhou domněnkou z moci úřední. Podstatou však je, že podnětem putativního otce se žádné řízení nezahajuje. Je pouze na úvaze soudu, zda se shledá v podnětu náležitosti předestřené v § 793.

4.3 Popírání otcovství určeného podle třetí domněnky

Popírání otcovství dle třetí domněnky je značně složitá věc, resp. nemožná. Jak jsem rozebral výše, třetí domněnka otcovství není až tak domněnkou, ale soudním rozhodnutím. OZ neobsahuje ustanovení, na základě kterého by se právní otec mohl domoci popření otcovství. *Cílem soudního rozhodnutí není určit muže, který je nejpravděpodobnějším genetickým otcem dítěte, [...] nýbrž určit muže, u něhož je existence takové vazby, pokud možno postavena zcela na jisto bez možnosti dalšího vyvracení.*¹⁶² Šínová rovněž dodává, že účel nezměnitelnosti řízení je v souladu s čl. 3.10, výše zmiňovaného MFC. Soudním rozhodnutím tak dle § 783 vzniká překážka věci rozsouzené a otcovství již není možné popřít. Toto odpovídá i zásadám materiální pravdy a vyšetřovací, které ovládají řízení o určování a popírání otcovství.

Nebude chybou, pokud soud vyvratitelnou domněnku soulože vynechá a nařídí testy otcovství. Na základě určování otcovství dle třetí domněnky a prioritně používaného způsobu

¹⁵⁸ Tamtéž. s. 927

¹⁵⁹ Tamtéž. s. 927

¹⁶⁰ Tamtéž.

¹⁶¹ Tamtéž.

¹⁶² ŠÍNOVÁ Renáta. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr. *Občanský zákoník: velký komentář – IV. Svazek*. Praha: Leges, 2016. s. 931.

dokazování skrze testy DNA je vysoce nepravděpodobné, až nemožné, aby bylo určeno otcovství dle třetí domněnky chybně.¹⁶³

¹⁶³ Nález Ústavního soudu ze dne 28. 2. 2008, sp. zn. I. ÚS 987/07

5 Postavení putativních otců napříč členskými státy Rady Evropy

Putativní otcovství je fenoménem poslední doby a dříve nebo později se o něm ESLP musel rozhodnout. Jedním z případů, který definoval přístup ESLP k právní úpravě putativního otcovství jsou případy *Anayo proti Německu*¹⁶⁴ a *Schneider proti Německu*¹⁶⁵. Jelikož není možné ve vnitrostátním právu takto rozdílných zemí najít stejnou definici morálky a stejnosti řešení problémů, nechává Úmluva smluvním státům prostor pro uvážení.¹⁶⁶ Přezkum ESLP má být subsidiárního charakteru a garantem Úmluvy jsou státy. Otázkou však je, jak velkou šíři ESLP státům poskytne? Před samotným řešením problému si soud učiní rešerši právní úpravy na reprezentativním vzorku zemí Rady Evropy. Pokud dospěje k závěru, že je problém napříč členskými státy upraven obdobně a celoevropský konsenzus existuje, prostor zúží.¹⁶⁷ *A contrario*, pokud soud zjistí, že právní úprava je roztržštěná, doktrínu uplatní zešíroka. Tato doktrína je používána ESLP prakticky od počátku jeho existence. ESLP tímto dává určitý prostor národním orgánům pro rozhodnutí, ledaže by jejich názor byl vysloveně špatný a v rozporu s danou šíří prostoru pro uvážení. Tato doktrína se používá „*všude tam, kde Soud provádí nějaký test proporcionality neboli poměrování protichůdných zájmů*“.¹⁶⁸ Ukázková charakteristika putativního otcovství. Navzdory existence téměř absolutního konsenzu se ESLP zdráhal zúžit prostor pro uvážení, pouze v případě interrupcí. V tomto případě Irsko, kde je potratová politika velmi přísná.¹⁶⁹ Tedy navzdory téměř absolutnímu konsenzu se ESLP rozhodl nezasahovat do vnitrostátní úpravy.¹⁷⁰ Ve výše citovaných případech byla zpracována komparativní studie, která mapovala přístup jednotlivých členských států Rady Evropy, konkrétně 26. Ačkoliv je právní úprava nejednotná, daly se vysledovat tři směry.

První skupina států poskytuje právo putativního otce k popření otcovství manžela matrikové matky. Některé tyto státy toto právo limitují lhůtou, s ohledem na vazby a intenzitu sociálního otcovství. Mezi těmito státy nalezneme například Bosnu a Hercegovinu, Estonsko, Francii, Irsko, Portugalsko, Rusko a mimo jiné i Ukrajinu. V těchto státech může biologický

¹⁶⁴ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 21. března 2010, *Anayo proti Německu*, č. stížnosti 20578/07

¹⁶⁵ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 15. září 2011, *Schneider proti Německu*, č. stížnosti 17080/07.

¹⁶⁶ Čl. 10 odst. 2 Úmluvy.

¹⁶⁷ KRATOCHVÍL, Jan. In: KMEC, Jiří a kol... s. 89 – 91.

¹⁶⁸ KRATOCHVÍL, Jan. In: KMEC, Jiří a kol... s. 89.

¹⁶⁹ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 16. prosince 2010 A, B a C proti Irsku, č. stížnosti 25579/05. – bod 236.

¹⁷⁰ KRATOCHVÍL, Jan. In: KMEC, Jiří a kol... s. 91.

otec, navzdory určenému otcovství skrze domněnku manželství, podat návrh na popření otcovství. Pokud tento otec bude uznán otcem biologickým, má následně zpravidla právo domáhat se styku s dítětem, jakožto rodič, kterému dítě nebylo svěřeno do péče, pokud je to v nejlepším zájmu dítěte.¹⁷¹

Ve druhé skupině se shlukují ty země, které, ač putativnímu otci nepřiznávají aktivní věcnou legitimaci k popření otcovství, putativní otec se smí domáhat práva na styk s tím, že se jedná o biologického otce. Není mu však umožněno vystupovat jako rodič, tudíž na základě takto vzniklého práva na styk nevzniká rodičovská odpovědnost. Jedná se však o právo na domáhání se práva na styk, ne o samotné právo na styk. Mezi tyto země patří např., Chorvatsko, Finsko, Lucembursko, Itálie a v neposlední řadě Polsko.¹⁷²

V poslední skupině máme státy, které tento právní problém nijak neřeší. Tedy nepřiznávají putativním otcům aktivní věcnou legitimaci k podání návrhu na popření otcovství a zároveň neposkytují putativnímu otci ani právo samotný styk s dítětem. Vedle České republiky zde najdeme např. Ázerbájdžán, Belgii, Dánsko, Finsko, Itálii, Maďarsko, Lichtenštejnsko, Lotyšsko, Lucembursko, Monako, Nizozemí, Rakousko, Slovensko, Švédsko, Švýcarsko a Turecko.¹⁷³

Je zajímavé sledovat nesmírnou roztržičnost přístupů jednotlivých států. Na první pohled nenajdeme ani obecné společné jmenovatele. Např., že by práva putativních otců byla upírána v zemích bývalého Východního bloku a v zemích progresivního Severu by situace byla opačná. Na základě výše zmíněného ESLP došel k závěru, že právní úprava jednotlivých členských států je natolik roztržičná, že není vhodné ji násilím unifikovat srze svou vlastní judikaturu.¹⁷⁴

5.1 Putativní otcové v judikatuře ESLP a ÚS

5.1.1 Anayo vs. Německo (otcovství určeno 1. domněnkou)

Ve věci *Anayo proti Německu*¹⁷⁵ se ESLP nezabýval přímo popíráním otcovství, ale právem putativního otce, v tomto případě prokázaného biologického otce, na styk s dítětem. Stěžovatel, občan původem z Nigérie, se stal biologickým otcem dvojčat, které se narodila do existujícího dlouholetého manželství se třemi dalšími dětmi.¹⁷⁶ Soud prvního stupně přiznal právo na styk stěžovateli v rozsahu jedné hodiny za měsíc. Soud konstatoval, že

¹⁷¹ Rozhodnutí ESLP ze dne 15. září 2011, Schneider proti Německu, č. stížnosti 17080/07. – bod 39.

¹⁷² Tamtéž. - bod 43.

¹⁷³ Tamtéž. bod 41–42.

¹⁷⁴ Rozhodnutí ESLP ze dne 15. září 2011, Schneider proti Německu, č. stížnosti 17080/07. - bod 73.

¹⁷⁵ Rozhodnutí ESLP ze dne 21. března 2010, Anayo proti Německu, č. stížnosti 20578/07.

¹⁷⁶ Tamtéž. – body 8 – 10.

kontakt s biologickým otcem je v nejlepší zájmu dvojčat, z pohledu jejich Afro-německému původu. S důrazem na práva poznat své opravdové kořeny a vybudování vlastní identity a vlastního sebevědomí.¹⁷⁷ Odvolací soud rozhodnutí zrušil a konstatoval, že stěžovatelův nárok nevyplývá z platného hmotného práva. Německé právo požaduje, aby pro styk s dítětem již existoval úzký vztah.¹⁷⁸

V této věci si ESLP nechal zpracovat komparativní studii napříč 26 státy Rady Evropy. Studie mapuje přístup jednotlivých států k putativním otcům a jejich právům vůči biologickým dětem. Výstupy prezentují v kapitole č. 5. Ústředním pojmem tohoto rozhodnutí je pojem rodinný život. ESLP konstatoval, že vztah stěžovatele a dětí nelze klasifikovat jako rodinný život, protože stěžovatel nemá k dětem žádnou sociální vazbu. Stejně tak s matrikovou matkou, se kterou nikdy nežil.¹⁷⁹ To, že vazba nikdy nevznikla, však nelze přičítat k tíži putativního otce, protože matrikoví rodiče zamezovali jakémukoliv styku putativního otce s dětmi.¹⁸⁰ Soud dovodil, že stěžovatel vyvinul značné úsilí pro styk s dětmi. Rovněž stěžovateli uvěřil, že jeho přání na styk s dětmi bylo upřímné a nebylo, jak tvrdila matka, účelové jednání pro získání azylového pobytu v Německu.¹⁸¹

ESLP kritizoval postup vnitrostátních soudů pro nepřiznání práva na styk putativního otce s dvojčaty, který byl podložen, dle Soudu, lichými argumenty pro neexistenci rodinného života. Nutno podotknout, že soudy postupovaly dle platného obyčejného hmotného práva. ESLP se vyjádřil, že pro obdobné případy je třeba vždy spravedlivě vyvažovat protichůdné zájmy.¹⁸² Obdobné stanovisko soud zaujal i v případě *Rózański proti Polsku*,¹⁸³ kde však rozhodl ve prospěch státu, právě pro důkladné zvážení a odůvodnění všech možných následků. Soud nakonec konstatoval, že vnitrostátní soudy nevylicily dostatečné důvody pro nepřiznání styku s dítětem. Dle ESL tímto jednáním došlo k porušení čl. 8 Úmluvy.¹⁸⁴

5.1.2 Frölich proti Německu (otcovství určeno 1. domněnkou)

Ve věci *Frölich proti Německu*,¹⁸⁵ ESLP projednával stížnost putativního otce, který se domáhal styku s dítětem matrikové matky šesti dalších dětí. Tato matka, navzdory dlouholetému manželství, udržovala dvouletý vztah se stěžovatelem, a to od roku 2004.

¹⁷⁷ Tamtéž. – body 11 – 13.

¹⁷⁸ Tamtéž. – body 15 – 17.

¹⁷⁹ Tamtéž. – bod 59.

¹⁸⁰ Tamtéž. – bod 25. a 60.

¹⁸¹ Tamtéž. – bod 14. a 61.

¹⁸² Tamtéž. – bod 70.

¹⁸³ Rozhodnutí ESLP ze dne 18. srpna 2006, *Rózański proti Polsku*, č. stížnosti 55339/00, body 77 – 79.

¹⁸⁴ Rozhodnutí ESLP ze dne 21. března 2010, *Anayo proti Německu*, č. stížnosti 20578/07, body 71 – 73.

¹⁸⁵ Rozhodnutí ESLP ze dne 26. července 2018 *Frölich proti Německu*, č. stížnosti 16112/15; český překlad dostupný v informačním systému ASPI [ASPI ID: JUD381339CZ]

Na počátku roku 2006 matriková matka otěhotněla a sdělila to stěžovateli. Stěžovatel, po narození holčičky, vztah ukončil.¹⁸⁶ Stěžovatel se následně domáhal střídavé péče s matrikovou matkou a současně se před soudem prvního stupně pokoušel prokázat svou biologickou vazbu k dítěti.¹⁸⁷ Návrh stěžovatele byl zamítnut s odůvodněním, že otcovství nebylo prokázáno.¹⁸⁸ Odvolací soud, po znaleckých posudcích a výsleších kolizní opatrovnice (psycholožky), shledal, že „není v současné době styk se stěžovatelem v nejlepším zájmu dítěte, a navrhl, aby stěžovatel stáhl své odvolání.“¹⁸⁹ Děvčátko bylo odvolacím soudem rovněž vyslechnuto a z protokolu vyplývá, že „si bylo – aniž by tušilo skutečné důvody – vědomo, že rodiče jsou ve sporu se stěžovatelem, který jej chce vidat a chce, aby vidalo ono jeho, ale ani ono, ani rodiče s tím nesouhlasili.“¹⁹⁰ Odvolací soud odvolání stěžovatele zamítl pro nedostatek aktivní věcné legitimace.¹⁹¹ Odvolací soud se rovněž vyjádřil proti vyjasnění biologického otcovství s odůvodněním, že „nebylo možné předvídat reakci právního otce, ale nebylo lze vyloučit očividné riziko, že by se manželství rozpadlo s ohledem na předchozí problémy páru. Rozpad páru by v podstatě znamenal rozpad rodiny dítěte a ztrátu jeho vztahů, což by ohrozilo jeho blaho.“¹⁹² Odvolací soud rovněž odmítl stěžovatelův nárok na poskytování informací o dítěti, s obdobným odůvodněním.¹⁹³ Stěžovatel následně podal ústavní stížnost, kterou Spolkový ÚS shledal jako zjevně neopodstatněnou.¹⁹⁴

ESLP konstatoval, že nebylo mezi stranami řízení sporné, že se nejedná o zásah do rodinného života, ale do života soukromého pro neexistenci faktického rodinného života stěžovatele společně s dotčeným dítětem.¹⁹⁵ Stěžovatel se v řízení před ESLP domáhal alespoň poskytování informací o dítěti, což mu nebylo přiznáno v řízení u odvolacího soudu. Navzdory tomu, že „odvolací soud považoval za pravděpodobnější, že biologickým otcem dítěte je stěžovatel, a nikoli manžel matky“¹⁹⁶ se odvolací soud rozhodl nepřiznat ani právo na informace o dítěti s tím, že prerekvizitou je příbuzenský vztah, který se soud rozhodl neurčovat s obavou, že by se rozpadla celá rodina dítěte. Tím by neutrpělo pouze toto dítě, ale jeho dalších šest sourozenců. ESLP chválí odvolací soud, že dostatečně přihlédl k důležitosti sociálního otcovství v kontrastu, byť i potenciální hrozby, která by vedla přiznáním výše

¹⁸⁶ Tamtéž, bod 6.

¹⁸⁷ Tamtéž. – bod 8.

¹⁸⁸ Tamtéž. – bod 8.

¹⁸⁹ Tamtéž. – bod 13.

¹⁹⁰ Tamtéž. – bod 17.

¹⁹¹ Tamtéž. – bod 20.

¹⁹² Tamtéž. – bod 22.

¹⁹³ Tamtéž. – bod 25.

¹⁹⁴ Tamtéž. – bod 30.

¹⁹⁵ Tamtéž. – bod 57.

¹⁹⁶ Tamtéž. – bod 63.

uvedených práv.¹⁹⁷ Tímto rozhodl v nejlepším zájmu dítěte, který převážil nad zájmy putativního otce.¹⁹⁸

5.1.3 Nález Ústavního soudu ze dne 16. května 2017, sp. zn. II. ÚS 3122/16 (otcovství určeno 1. domněnkou)

Nyní budu rozebírat jediný nález ÚS, který se týká putativního otcovství ke dnešnímu dni. V tomto nálezu ÚS, se domnělý otec domáhal určení svého otcovství, které bylo určeno první domněnkou otcovství ve prospěch manžela matky. Stěžovatel, původem z Nigérie, namítal porušení jeho práva na respektování soukromého a rodinného života podle čl. 10 odst. 2 Listiny a čl. 8 Úmluvy a práva na účinný prostředek nápravy podle čl. 13 Úmluvy a právo na spravedlivý proces podle čl. 36 Listiny a čl. 6 Úmluvy, které bylo způsobeno rozhodnutím soudu první a odvolací instance.¹⁹⁹

Skutkový stav byl obecnými soudy vymezen stručně takto. Vedlejší účastnice (matka nezletilá) po smrti syna v roce 2012 prožívala tíživé životní období. V následku této tragické události se jí rovněž rozpadalo manželství s mužem, který v minulosti prodělal závažnou dopravní nehodu. Ke dni zahájení řízení je odkázán na invalidní vozík, má významnou vadu řeči a komunikuje zejména skrze tablet. Je však plně svéprávný. Vyústění této složité životní situace spočívalo v nevěře manželky. Manželka navázala kontakt se stěžovatelem, který v tomto období byl v České republice za účelem studia. Matka jej ovšem navštívila za účelem pohlavního styku.²⁰⁰ Otcovství nebylo v řízeních před soudy prokázáno, ale ze všech skutkových okolností vyplývá, že stěžovatel je skutečně biologickým otcem dítěte, tudíž otcem putativním.^{201,202} Vysokou pravděpodobnost existenci biologického otcovství konstatoval i ÚS.²⁰³

V řízení před soudem prvního stupně vyplynuly na povrch protichůdné názory stěžovatele a matky dítěte na účel smyslu určení otcovství, resp. určení, že stěžovatel má právo na styk s dítětem. Stěžovatel po rozsudcích soudů opustil zájem na určení otcovství, ale domáhal se práva na styk s nezletilou. Matka však určení otcovství považovala za účelové, neboť stěžovateli končilo povolení ke studijnímu pobytu, které by mu nemělo být prodlouženo. Určení práva na styk by zkomplikovalo, ba přímo znemožnilo vyhoštění stěžovatele.

¹⁹⁷ Tamtéž. – bod 66.

¹⁹⁸ Tamtéž. – bod 66.

¹⁹⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 16. května 2017 sp. zn. II. ÚS 3122/16 – bod 1.

²⁰⁰ Tamtéž. - bod

²⁰¹ Viz ultrazvuk a vlastnoruční podpis „naše holčička“ – Tamtéž – bod 2.

²⁰² Zejména však tmavá pleť dcery vedlejší účastnice – Tamtéž – bod 2.

²⁰³ Tamtéž. – bod 49.

Okresní soud návrh na určení otcovství zamítl z důvodu absence aktivní věcné legitimace. Otcovství bylo určeno dle platného hmotného práva skrze první domněnku otcovství, která neumožňuje popírání otcovství třetí osobou.²⁰⁴ Stěžovatel se odvolal ke krajskému soudu. Ten zrekapituloval platné hmotné právo a rozsudek soudu prvního stupně potvrdil.²⁰⁵ Na základě těchto výsledků řízení stěžovatel podal ústavní stížnost. Význam této ústavní stížnosti podtrhuje i fakt, že byla připuštěna. Stěžovatel totiž nesplnil základní zákonný předpoklad pro ústavní stížnost. V tomto případě se jedná o vyčerpání mimořádných opravných prostředků s odkazem na zásadu subsidiarity ústavní stížnosti.²⁰⁶ ÚS odpustil absenci dovolání s odkazem na § 75 odst. 2 a) ZoÚS²⁰⁷. ÚS s odkazem na literaturu²⁰⁸ shledal přesah ústavní stížnosti v tom „že jde o typovou věc týkající se problematiky postavení tzv. putativních otců. Její právní úprava v českém soukromém právu totiž vyvolává několik ústavněprávních otázek. [...] Tento náleží proto bude mít širší dopad i na další případy z oblasti ochrany rodinného života mužů, kteří nejsou matrikovými otci, ale tvrdí o sobě, že jsou otci biologickými. Nález Ústavního soudu nabízející ústavněprávní odpovědi na otázky, které zde vystávají, doposud v jeho judikatuře chybí.“²⁰⁹

ÚS se v nálezu odkázal na judikaturu ESLP a komparatistické studie, které si nechal zpracovat pro zmapování práv putativních otců na úrovni srovnatelných členských států Rady Evropy.²¹⁰ Zde se odkazují na kapitolu č. 5. V této kapitole, s odkazem na případ *Schneider proti Německu* a *Anayo proti Německu*, byla práva putativních otců napříč státy rozebrána. ÚS shledal, „že nelze dovést, že by z čl. 8 Úmluvy plynul pozitivní závazek, aby byl jako matrikový otec zapsán. Stát podle většinové linie judikatury ESLP nemá povinnost umožnit domnělému otci zpochybnit otcovství matrikového otce založené první domněnkou.“²¹¹ ÚS, s odkazem na čl. 8 Úmluvy a judikaturu ESLP, konstatoval, že „stěžovatel jednoduše požaduje po státu konání, které z jinak ústavně zaručeného práva na respektování soukromého a rodinného života neplyne.“²¹² Jedním dechem však dodal, že pro naplnění

²⁰⁴ Tamtéž. – bod 6.

²⁰⁵ Tamtéž, bod 7.

²⁰⁶ § 73 odst. 3 ZoÚS.

²⁰⁷ „Ústavní soud neodmítne ústavní stížnost, i pokud nesplňuje podmínku vyčerpání všech procesních prostředků, které zákon k ochraně základního práva stěžovateli poskytuje, jestliže tato svým významem podstatně přesahuje vlastní zájmy stěžovatele.“

²⁰⁸ Viz. ŠÍNOVÁ Renáta. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr. *Občanský zákoník: velký komentář – IV. Svazek*. Praha: Leges, 2016. s. 951.

²⁰⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 16. května 2017 sp. zn. II.ÚS 3122/16 – bod 21.

²¹⁰ Tamtéž. - bod 40.

²¹¹ Tamtéž. bod – bod 49.

²¹² Tamtéž. – bod 50.

všech závazků z Úmluvy by domnělí otcové „měli mít možnost dosáhnout alespoň styku s dítětem, o němž tvrdí, že je jejich.“²¹³

Tento nálezn považuji za nejdůležitější v oblasti putativního otcovství pro právní řád České republiky. ÚS překonal zásadu subsidiarity ústavní stížnosti a přijal ústavní stížnost i přes nevyčerpání všech opravných prostředků. Zdůraznil dikci zákona, že „stížnost svým významem podstatně přesahuje vlastní zájmy stěžovatele.“²¹⁴ ÚS vydal první nálezn v problematice putativního otcovství. Vyslovil se o důležitosti práva na styk dítěte se svým biologickým otcem. Zároveň následuje judikaturu ESLP, se zdůrazněním důležitosti sociální rodiny a sociálního rodičovství. Z vyjádření vedlejších účastníků rovněž vyplývá, že právní otec se považuje za otce, dcera jej rovněž považuje za otce, oslovuje jej „tati“.²¹⁵ Tento nálezn, zejména část o práva na styk, by měl být pro obecné soudy závazný.

5.1.4 Mandet vs. Francie (2. domněnka)

V případě *Mandet proti Francii*²¹⁶ ESLP rozplétal komplikovanou kauzu. „První dva stěžovatelé uzavřeli v roce 1986 manželství. V roce 1995 požádali o rozvod; jejich manželství bylo rozvedeno v červnu 1996. V srpnu 1996 první stěžovatelka (matriková matka) porodila třetího stěžovatele (dítě). V září 1997 druhý stěžovatel (matrikový otec) uznal třetího stěžovatele za své dítě. V roce 2003 první dva stěžovatelé opět uzavřeli manželství.“²¹⁷ Tito tři stěžovatelé napadli rozhodnutí vnitrostátních soudů, na jehož základě bylo zrušeno zmíněné uznání otcovství. Návrh soudu na zrušení uznání dítěte podal putativní otec, o kterém se nikdy v řízení neprokázalo, že je biologickým otcem dítěte. Tento návrh byl proti přání dítěte. Během dokazování vnitrostátní soudy došly k závěru, že je v nejlepším zájmu dítěte, aby dítě poznalo svůj genetický původ a soud dal zapsat do rodného listu jako právního otce putativního otce. Rodičovská odpovědnost byla však svěřena pouze matce, čímž dle mého názoru, pozici dítěte spíše oslabil. Putativnímu otcovi bylo svěřeno právo na styk a původní otec vyšel z řízení bez jakýchkoliv práv vůči dítěti. Toto rozhodnutí bylo napadnuto matrikovou matkou, dítětem i původním otcem.

Rozhodnutí ESLP můžeme rozdělit na dvě části. V části týkající se práv putativních otců ESLP, opět uplatnil margin of appreciation, jak předeslal v kauze *Schneider proti*

²¹³ Tamtéž. – bod. 61.

²¹⁴ § 75 odst. 2 písm. a) ZoÚS.

²¹⁵ Nálezn Ústavního soudu ze dne 16. května 2017 sp. zn. II.ÚS 3122/16 – bod 14.

²¹⁶ Rozhodnutí ESLP ze dne 14. ledna 2016, *Mandet proti Francii*, č. stížnosti 30955/12

²¹⁷ Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva – Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 14. ledna 2016, *Mandet proti Francii*, č. 30955/12. [online]. eslp.justice.cz, [cit. 05-03-2019] Dostupné na <[http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf/0/E86950F1C8B5F8F2C12580040034B7EB/\\$file/Mandet%20proti%20Francii_annotace.pdf?open&](http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf/0/E86950F1C8B5F8F2C12580040034B7EB/$file/Mandet%20proti%20Francii_annotace.pdf?open&)>.

Německu²¹⁸. ESLP tedy neshledal porušení čl. 8. Úmluvy. ESLP se rovněž zastal posouzení vnitrostátních soudů v případě práva dítěte znát svůj genetický původ. Dle ESLP bylo při posuzování dítěte řádně zapojeno do řízení, čímž bylo splněno jeho právo na vyslechnutí a povinnost soudu znát jeho názor. Dítě svůj názor projevilo skrze dopisy „*ve kterých vyjádřil přání, aby jeho jméno nebylo změněno a aby jeho příbuzenský vztah s druhým stěžovatelem byl zachován.*“²¹⁹ ESLP shledal, že nejlepším zájmem dítěte není jeho přání na zachování citové stability rodiny, ale jeho právo na to, znát svůj genetický původ. „*Soud konstatoval, že rozhodnutí vnitrostátních soudů neupřednostňuje nepoměrně zájem G.²²⁰ nad zájmem třetího stěžovatele, ale směřuje k tomu, aby se zájem jednoho i druhého alespoň částečně spojily v jedno.*“²²¹ ESLP konstatoval, že nedošlo k porušení čl. 8. Úmluvy a nezasahoval do rozhodovací praxe vnitrostátních soudů.²²²

V tomto rozhodnutí rovněž existuje oddělené stanovisko soudkyně Nußberger z Německa, ke kterému se přikláním. Soudy se ve vnitrostátním rozhodování nezabývali přáním dítěte, aby se v jeho životě nic neměnilo. „*Skutečná otázka, která měla být řešena, tedy je, zda bylo pro dítě výhodnější změnit otce a příjmení, nebo si zachovat nezměněný osobní status. Tato otázka však nebyla v předmětné věci nikdy položena a zkoumána. Navíc tu i nadále chybí jistota o tom, kdo je skutečně otcem třetího stěžovatele, neboť genetické testy nikdy nebyly provedeny.*“²²³ Soudy tedy sledovaly pouze zájem putativního otce a šly proti přání, již existující sociální rodiny.²²⁴

Dle mého názoru, v tomto konkrétním skutkovém případě, je argumentace nalezení průniku práv a zájmů putativního otce s dítětem, jako když se staví most přes propast. Konstruktor se nemůže rozhodnout, zda bude stavět most konzolový, nebo visutý. Rozhodne se pro kompromisní hybridní variantu a most se zřítí, protože jednotlivé formy stavby jsou nekompatibilní. Na druhou stranu může vzniknout něco velmi unikátního. ESLP tedy pokračuje v konstantní judikatuře práva na styk putativního otce.

²¹⁸ Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 15. září 2011, Schneider proti Německu, č. stížnosti 17080/07, bod 73.

²¹⁹ Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva – Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 14. ledna 2016, Mandet proti Francii, č. 30955/12. [online]. eslp.justice.cz, [cit. 05-03-2019] Dostupné na <[http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf/0/E86950F1C8B5F8F2C12580040034B7EB/\\$file/Mandet%20proti%20Francii_annotace.pdf?open&](http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf/0/E86950F1C8B5F8F2C12580040034B7EB/$file/Mandet%20proti%20Francii_annotace.pdf?open&)>.

²²⁰ V anotaci je takto označován stěžovatel/putativní otec.

²²¹ Tamtéž.

²²² Tamtéž.

²²³ Tamtéž.

²²⁴ Matriková matka a původní otec nebyli ESLP posuzováni, jelikož nedošlo k vyčerpání všech opravných prostředků před podáním stížnosti k ESLP.

5.1.5 Keegan vs. Irsko

V rozhodnutí *Keegan proti Irsku*²²⁵ se ESLP zabýval případem muže, který byl zasnoubený se svou přítelkyní, žil s ní a byli rozhodnutí spolu zplodit dítě. Během těhotenství ženy však vztah skončil, následně se narodila dcera stěžovatele. O biologickém otcovství nebyl pochyb. Hned po návštěvě stěžovatele v porodnici, zakázala matka jeho styk s dítětem a předala dítě adopčnímu orgánu. Ten, v souladu s její vůlí, umístil dítě do rodiny uchazečů o osvojení. O tomto všem matka stěžovatele dopisem informovala.²²⁶

Stěžovatel následně podal návrh u obecných soudů, aby byl ustanoven dceří poručníkem s právem dítě vychovávat. Toto právo mu bylo následně soudem přiřknuto. Toto rozhodnutí bylo napadeno osvojitelem dítěte. Rozhodnutí obecných soudů bylo odvolací instancí potvrzeno s tím, že otec je skutečně tím nejlepším možným poručníkem v souladu se zájmem dítěte. Tato rozhodnutí byla napadena u nejvyššího soudu. Ten, dle mého názoru, rozhodl absolutně nesmyslně a necitelně. Soud konstatoval, že nemanželský otec nemá právo na to, aby byl ustanoven poručníkem svému vlastnímu dítěti s ohledem na blaho dítěte. Následně bylo nařízen znalecký posudek, ve kterém se konstatovalo, že je v souladu s nejlepším blahem dítěte, aby se dítě nechalo u adoptivních rodičů.²²⁷

Na toto stěžovatel reagoval podáním stížnosti k ESLP. Ten konstatoval, že pokud se otec nemůže zapojit do řízení o adopci a je proti jeho vůli o adopci rozhodnuto, jedná se o porušení čl. 8 Úmluvy. Problematický byl irský zákon o adoptcích. Ten ve svém čl. 16 konstatoval, že nemanželský otec nemá právo být, jakkoliv slyšen v řízení o adopci.²²⁸ Jak jsme si nastínili v úvodní kapitole, ESLP chrání téměř všechny myslitelné formy soužití mezi nejbližšími a dává jim „nálepku“ rodina. V tomto případě konstatoval, že chrání i faktické rodinné svazky.²²⁹ V tomto případě faktický svazek, ze kterého vzešlo dítě. Toto dítě je od počátku součástí rodiny, která musí být postavena na roveň rodině v klasickém smyslu. Tedy manželskému páru a dětem. Soud zde rovněž přihlédl k čl. 7 ÚPD, s konstatováním, že dítě má právo na to, aby bylo, pokud je to jen trochu možné, vychováno jeho rodiči.²³⁰

²²⁵ Rozhodnutí ESLP ze dne 26. května 1994, *Keegan proti Irsku*, č. 16969/90

²²⁶ HADERKA, Jiří. Případ *Keegan versus Irsko*. *Právní rozhledy*, 1995, roč. 3, č. 8, s. 311.

²²⁷ Tamtéž. s. 312.

²²⁸ Rozhodnutí ESLP ze dne 26. května 1994, *Keegan proti Irsku*, č. 16969/90, bod 20.

²²⁹ Tamtéž. bod 44

²³⁰ Tamtéž. bod 50

Toto rozhodnutí ESLP bylo právním základem pro novelizaci ZoR, do kterého byla zakotvena aktivní legitimace muže, který se domníval, že je otcem dítěte, na podání žaloby na určení otcovství. Tato právní úprava byla následně recipována do § 783 OZ.²³¹

5.2 Právo putativního otce na styk s dítětem

Z výše rozebrané judikatury ESLP jednoznačně vyplývá, že Česká republika není nucena zakotvit jakékoliv popěrné právo putativního otce. ESLP z důvodu velmi roztržité právní úpravy a rozdílnými právními i etickými názory na samotnou problematiku určování otcovství napříč Evropou pokračuje v linii doktríny prostoru pro volné uvážení. Toto ve svém nálezu pregnantně shrnuje i ÚS. „*Lze nicméně obecně shrnout, že z judikatury ESLP nevyplývá povinnost umožnit domnělému otci zpochybnit otcovství matrikového otce založeného první domněnkou otcovství. Státům se v těchto otázkách s odkazem na absenci konsenzu mezi evropskými zeměmi ponechává širší míra posuzovací volnosti. Pokud se pohlédne na střet "fikce" s "realitou" obecněji a vezme se v potaz širší judikatura k otázkám určování a popírání otcovství (a tedy i zbylým domněnkám otcovství) nevyznívají závěry ESLP ve prospěch biologického otce. Plyne z ní však, že ESLP zkoumá otázky udržování vztahů mezi biologickým otcem a jeho dítětem a vede státy k tomu, aby sledovaly, zda je či není takováto možnost v nejlepším zájmu dítěte.*“²³² Ač je situace putativního otce v našem právním řádu, dle výše rozebraného tristní, nějaká elementární práva však má. Z judikatury ESLP vyplývá, že minimálním standardem by mělo být právo na styk putativního otce s dítětem.

Obsah pojmu *styk s dítětem* nalezneme v čl. 2 písm. a) Úmluvy o styku s dítětem. Tento pojem můžeme rozdělit na styk přímý a styk nepřímý. Přímým stykem rozumíme pobyt s osobou odlišnou od osoby, se kterou obvykle žije. Frekvence a intenzita styku závisí na věku, zdravotních možnostech i dojezdové vzdálenosti od bydliště dítěte. Nepřímým stykem se rozumí jakákoliv forma komunikace s dítětem. Například telefonování, komunikace skrze sociální síť, ale i poskytování informací o dítěti.²³³ Právo osob odlišných od matrikových rodičů upravuje čl. 5 odst. 1 Úmluvy o styku s dětmi, která říká, že „*pokud to je v nejlepším zájmu dítěte, lze rozhodnout o styku mezi dítětem a osobami jinými než jeho rodiči, které mají s dítětem rodinná pouta.*“ ESLP k tomu dodává, že „*čl. 8 Úmluvy může být interpretován tak, že ukládá členským státům povinnost zkoumat, zda je v nejlepším zájmu dítěte dovolit biologickému otci, aby si vytvořil vztah s dítětem, např. tím, že mu budou poskytnuta práva na*

²³¹ ŠÍNOVÁ Renáta. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr. *Občanský zákoník: velký komentář – IV. Svazek*. Praha: Leges, 2016. s. 930 – 931.

²³² Nález Ústavního soudu ze dne 16. května 2017, sp. zn. II. ÚS 3122/16–1, bod 38.

²³³ WESTPHALOVÁ, Lenka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II: rodinné právo (§ 655–975): komentář*. V Praze: C.H. Beck, 2014. s. 1171 – 1173.

kontakt. V důsledku toho biologický otec nesmí být zcela vyloučen ze života dítěte, pokud zde nejsou relevantní důvody týkající se nejlepších zájmů dítěte, aby se tak stalo.“²³⁴

Právo na styk s dítětem je zakotveno v § 927. „Právo stýkat se s dítětem mají osoby příbuzné s dítětem, ať blízce či vzdáleně, jakož i osoby dítěti společensky blízké, pokud k nim dítě má citový vztah, který není jen přechodný, a pokud je zřejmé, že by nedostatek styku s těmito osobami pro dítě znamenal újmu. Také dítě má právo se stýkat s těmito osobami, pokud tyto osoby se stykem souhlasí.“

Ustanovení se pro putativního otce jeví problematické v požadavku existence „citového vztahu, který není jen přechodný“. Je otázka, zda se vztahuje pouze na osoby společensky blízké nebo i na osoby příbuzné. Tato otázka je však relevantní, primárně s ohledem na osoby společensky blízké. Vzniká otázka, jestli je tento požadavek důležitý i u této skupiny. Dle Šínové se tento požadavek vztahuje na obě tyto skupiny osob.²³⁵ To je pro putativního otce problém, neboť velmi často neměl ani příležitost vztah s dítětem rozvinout.

Otázka příbuzenství je rovněž problematická, protože putativní otec není žádnou fikcí, ani rozhodnutím určen jako příbuzný dítěte. Aby byl příklad situován do skutečně obtížně řešitelné situace, jedná se o putativního otce *par excellence*, tedy kdy osoba otce je již nějak určena. Putativní otec se může nacházet v situaci, kdy má již s dítětem vytvořenou rodinnou vazbu, ale není zapsán v matriční knize jako otec. Tím pádem není považován za rodiče, ale pouze za osobu, která má s dítětem rodinný vztah.²³⁶ ÚS v těchto případech ukazuje určitou cestu, buďto skrze návrh na určení příbuzenství dle § 771 OZ a násl. a po určení příbuzenství se bude moci domáhat práva na styk dalším návrhem skrze § 927 OZ.²³⁷

Druhou možností je přímo řešení skrze § 927 OZ.²³⁸ S odkazem na výše rozebraný případ *Anayo proti Německu*, většinou nastane situace, kdy putativní otec rovněž není zapsán jako otec, ale ještě neměl možnost rozvinout vztahy s dítětem. Otázka příbuzenství by se mohla řešit rovnou v tomto řízení s ohledem na hospodárnost řízení.²³⁹ Nemělo by být rozhodující, zda měl biologický otec v minulosti s dítětem kontakt. „Rozhodující zejména je, zda fakticky přebíral či přebírá část péče o dítě, dítě k němu má pozitivní vztah a umožnění styku s touto osobou je v nejlepším zájmu dítěte. Tímto dochází k rozvíjení osobnosti dítěte

²³⁴ Rozhodnutí ESLP ze dne 22. března 2012, Ahrens proti Německu, č. stížnosti, č. 45071/09, bod 74.

²³⁵ ŠÍNOVÁ, Renáta. In MELZER, Filip. TĚGL, Petr. *Občanský zákoník – velký komentář - IV. Svazek*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 922 – 924.

²³⁶ WESTPHALOVÁ, Lenka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II: rodinné právo (§ 655-975): komentář*. V Praze: C.H. Beck, 2014. s. 1171 – 1173.

²³⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 16. května 2017, sp. zn. II. ÚS 3122/16–1, bod 57.

²³⁸ Tamtéž, bod 58.

²³⁹ Tamtéž bod 61.

a dítě má možnost si přirozenou cestou uvědomit svůj původ.“²⁴⁰ To je právě přímý odkaz na případ *Anayo*, ve kterém ESLP výrazně posílil práva biologického otce s tím, že chce o dítě pečovat, má zájem vytvořit si s dítětem citový vztah. Tímto ESLP poskytl ochranu i potenciálním rodinným vztahům.²⁴¹ Nelze se tedy dívat pouze na již existující vztah, ale i na vztah potenciální. Důležitým bodem přezkumu bude, zda biologický otec má o styk s dítětem zájem a proč se jej doposud nedomáhal.²⁴² Podle českého práva ale bez rodinné vazby není možné styk s dítětem soudně stanovit. Naprosto se ztotožňuji s názorem, že v případě připuštění takové možnosti „*by bylo nutné v řízení o určení styku posuzovat i fakticitu tvrzení o biologickém otcovství.*“²⁴³

²⁴⁰ WESTPHALOVÁ, Lenka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II: rodinné právo (§ 655-975): komentář*. V Praze: C.H. Beck, 2014. s. 1172 – 1174.

²⁴¹ Rozhodnutí ESLP ze dne 21. března 2010, *Anayo* proti Německu, č. stížnosti 20578/07, bod 57.

²⁴² Tamtéž

²⁴³ WESTPHALOVÁ, Lenka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II: rodinné právo (§ 655-975): komentář*. V Praze: C.H. Beck, 2014. s. 1174.

Závěr

Ve své diplomové práci s názvem *Biologický otec* jsem se zaměřil na analýzu postavení putativního otce v oblasti určování a popírání otcovství. Od jeho aktivní legitimace k popírání chybně určeného otcovství až po další instituty, které by mu mohly pomoci domoci se svých základních práv. To vše protkané postavením putativního otce v právní řádu České republiky, společně se závěry ÚS a zejména ESLP.

Při výzkumu, který jsem věnoval své práci, mě zamrzela jedna věc, a sice, že právo naší země je jednoduše pozadu za ostatními vědními disciplínami. Pro náš případ, zejména se lpěním na zákonné domněnky otcovství, které mají kořeny v antickém Římě. Navzdory nezpochybnitelnému faktu, že naše soukromé právo z toho antického vychází, by bylo vhodné zvážit, zda je třeba býti sentimentální. Během psaní práce jsem dospěl k osobnímu závěru, že domněnky určování otcovství spíše dělají více škody než užitku. Hlavním argumentem pro zachování těchto domněnek bývá právní jistota dítěte a dalších vztahů. Není však důležitá spíše pravda? Pokud díky lžím vměstnáme člověka do rodinného vztahu a jiného díky tomu vytlačíme, bude právní jistota založena na lži. Lež by v takto citlivé oblasti neměla být chráněna právem. Ochrana jistot by v rodinném životě měla nastat, až bude prověřena časem. Rodina nejsou absolutní majetková práva. Jsem si vědom, že v absolutně drtivé většině případů, to nebude takto černobílé, ale je jisté, že právo je jednoduše pozadu.

Dle vyslovené premisy se putativní otec nachází v nejkomplicovanější situaci, když je otcovství k „jeho“ dítěti již určeno ve prospěch někoho jiného. Dokud se tak nestane, má putativní otec možnost podání žaloby na určení otcovství, bez ohledu na souhlas a nesouhlas matky dítěte. Jakmile je otcovství určeno ve prospěch třetího, tak putativní otec ztrácí aktivní legitimaci k určení svého otcovství jakoukoliv cestou. Otázka určení otcovství skrze domněnku manžela matky je prakticky neprůniknutelná. Ani samotné dítě, osoba, které se tento stav týká úplně nejvíc, není legitimována k podání návrhu. De lege ferenda se připojuji k výše citovaným odborníkům a navrhuji bych, aby se do občanského zákoníku vrátila aktivní legitimace dítěte k popírání otcovství v původně navrhovaném znění. Nemohu však souhlasit se zakotvením aktivní legitimace putativního otce k podání návrhu na popření otcovství, které bylo určeno dle první domněnky. Jsem lidsky přesvědčen, že by docházelo k šikanózním podáním. Mám za to, že řešení problému první domněnky vyžaduje komplexní změnu, kterou navrhuji autoři MFC. Otázka neplatnosti právního jednání, které směřuje k určení otcovství dle druhé domněnky je také jedna velká past. Aktivní legitimace je zákonem stanovena ve prospěch matrikových rodičů, putativní otec pro právo prakticky

neexistuje. Jedinou možností je prostý podnět soudu pro zahájení řízení ex officio, na které putativní otec jednoduše nemá právní nárok. Opět je důležité zdůraznit, že toto je možné jen za podmínky, že bylo otcovství určeno skrze souhlasné prohlášení. Slovy klasika je takovou první vlašťovkou pro putativního otce právo na styk putativního otce s dítětem. Na toto právo se však musí nahlížet zejména optikou zájmu dítěte. Dle nálezu ÚS²⁴⁴, ve kterém je toto právo vyjádřeno shrnutím judikatury ESLP, je toto potvrzeno s důrazem na hledání nejlepšího zájmu dítěte.

Abych tedy odpověděl na svou výzkumnou otázku, zda „*právní úprava domáhání se rodičovských práv putativního otce vyhovuje požadavkům ESLP a jeho výkladu čl. 8 Úmluvy?*“ Tato otázka směřovala zejména na aktivní legitimaci putativního otce a jiné nástroje, kterými by mohl být putativní otec alespoň rámcově uspokojen. Docházím k závěru, že naše právní úprava je plně v souladu s požadavky čl. 8 Úmluvy a judikatury ESLP. Je však důležité podotknout, že jen „velmi těsně“. Putativní otec je vskutku osoba právem téměř zapomenuta a svých rodičovských práv se bude domáhat jen velmi obtížně.

Celá situace práva na styk s dítětem putativního otce je velmi komplikovaná. Nejen právně, ale zejména lidsky. Existence potenciálního kvazi-rodičovského trojúhelníku vytváří živnou půdu pro konflikty a manipulaci mezi zúčastněnými. Naneštěstí nic není černobílé, což ale jen ukazuje krásu základních práv. Navzdory existenci celkem jasné judikatury ESLP pro přiznání práva na styk putativního otce se domnívám, že kritéria pro přiznání styku by měla být velmi přísná. V první řadě by se mělo zkoumat vědomí putativního otce o svém potenciálním dítěti v reakci na jeho reakci. Pokud putativní otec nezahájí veškeré možné kroky pro získání svého práva na styk s dítětem bez zbytečného odkladu, nemělo by mu být přiznáno. Skutečnost, že putativní otec nemá s dítětem vytvořenou citovou vazbu by neměla hrát roli s ohledem na ochranu i potenciálních rodinných vztahů. V samotném řízení o přiznání styku s dítětem musí dojít k jednoznačnému prokázání existence biologické vazby otce na dítě. V případě existence takové vazby se bude zkoumat zájem dítěte, který by se měl posuzovat velmi přísně, optikou jeho zájmu a práva znát svůj genetický původ. Právo znát svůj genetický původ nesmí sloužit putativnímu otci jako nástroj k dosažení styku s dítětem a šikaně sociálních rodičů. Znalost genetického původu má dítě obohatit a pomoci poznat mu samo sebe. A jako vždy, přes výše zmíněná nepřestupitelná kritéria biologické vazby a včasného konání, každý případ se musí zkoumat pro svou specifickou. Co se týče zakotvení aktivní legitimace k popírání otcovství ve prospěch putativní otce, musím vyjádřit, že jsem

²⁴⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 16. května 2017, sp. zn. II. ÚS 3122/16

jednoznačně proti. Právě díky obrovské komplikovanosti jednotlivých případů z hlediska životních příběhů, se obávám šikanózních návrhů, které budou ohrožovat zejména ty nejzranitelnější. Putativní otec tahá za kratší provaz a dle mého názoru je to mnohdy smutné, někdy nespravedlivé, ale správné.

Seznam použitých zdrojů

Monografie

- ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. Praha: Leges, 2013. 302 s.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2017. 400 s.
- ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. 1119 s.
- SKUPNIK, Jaroslav. *Antropologie příbuzenství: příbuzenství, manželství a rodina v kulturněantropologické perspektivě*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. 402 s.
- BLAHO, Peter a kol. *Digesta, neboli, Pandekty: svazek I, kniha I-XV, vybrané části = Digesta, seu, Pandectae: tomus I, liber I-XV, fragmenta selecta*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. 704 s.
- HUBÁLKOVÁ, Eva. *Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika: judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva: text je sestaven a uspořádán podle stavu k 1.4.2003*. Praha: Linde, 2003. 744 s.
- BARTOŇ, Michal a kol. *Základní práva*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016. 608 s.
- SCHWENZER, Ingeborg. DIMSEY, Mariel. *Model family code: from a global perspective*. Antverpy: Intersentia, 2006. 257 s.
- RADVANOVÁ, Senta a kol. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. Praha: C. H. Beck, 2015. 197 s.
- KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. 191 s.
- *Webster's third new international dictionary of the English language, unabridged*. Editor Philip Babcock GOVE. Springfield [Massachusetts]: A Merriam-Webster, 1986. 2662 s.
- ELIÁŠ, Karel, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Principy a východiska nového kodexu soukromého práva*. Praha: Linde, 2001. 302 s.
- ARAI, Yutaka a kol. *Theory and practice of the European Convention on human rights*. 4. vydání. Antverpy: Intersentia, 2006. 1190 s.

Příspěvky ve sborníku

- BRUNCKO, Stanislav. Kde se v zákoně skrývá biologický nebo sociální rodič? In KOTÁSEK, Josef (eds). *Dny práva 2012 – Days of Law 2012 část VI. Biologické a sociální rodičovství versus rodičovství právní*. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 1252-1265.
- KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Práva putativního otce, aneb být či nebýt. In KOTÁSEK, Josef (eds). *Dny práva 2012 – Days of Law 2012 část VI. Biologické a sociální rodičovství versus rodičovství právní*. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 1252-1265.
- Králíčková, Zdeňka. Evropský kontext vývoje českého rodinného práva po roce 2004. In HURDÍK, Jan. a kol. (eds). *Evropský kontext vývoje českého práva po roce 2004. Sborník příspěvků z workshopu konaného na Právnické fakultě Masarykovy univerzity dne 26. 9. 2006*. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 202-222.
- FRINTOVÁ, Dita. FRINTA, Ondřej. Význam analýzy DNA: Nad jedním nálezem Ústavního soudu. In *Náhradní rodinná péče - představy a skutečnost: (realita a východiska v ČR) : kolokvium II.* (ed) RADVANOVÁ, Senta. Beroun: Eva Rozkotová, 2009, s. 22–25.

Komentáře právních předpisů

- MELZER, Filip. TÉGL, Petr. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655–793*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, 2064 s.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II: rodinné právo (§ 655-975): komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014, 1349 s.
- KMEC, Jiří a kol. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2012, 1660 s.
- SVOBODA, Karel a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2015, 1032 s.
- ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář. II. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, 752 s.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině / Zákon o registrovaném partnerství*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, 586 s.
- ROUČEK, František. SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl I, (§§ 1 až 284)*. Praha: V. Linhart, 1935, 1192 s.

Odborné časopisy

- LOUDOVÁ, Milada, SIEGLOVÁ, Zuzana. Řešení otázky sporného otcovství na počátku 3. tisíciletí – metodiky analýzy DNA umožňují jednoznačnou odpověď. *Právní rozhledy*. 2002, č. 4, s. 198–200.
- KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. České rodinné právo po vstupu České republiky do Evropské unie. *Právní rozhledy*. 2005, č. 21, dostupné v informačním systému Beck-online. nestránkováno.
- KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. České rodinné právo ve světle evropských harmonizačních rendencí. *Právník*. 2012, č. 11. s. 1161, dostupné v informačním systému ASPI.
- ČAPEK, Jan. Dědictví podle Rady Evropy. *RoLi – Rodinné Listy* (Wolters Kluwer) 2013, dostupné v informačním systému ASPI. nestránkováno.
- MAJER, Michal. PEČINKA, Hynek. Hledání nejlepšího zájmu dítěte pohledem právním i sociálním. *RoLi – Rodinné Listy* (Wolters Kluwer) 2018, dostupné v informačním systému ASPI. nestránkováno.
- SPÁČIL, Jiří. Určení a popření otcovství po novele zákona o rodině. *Bulletin advokacie*. 1998, č. 9, s. 31-34.
- KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Recenze díla Schwenzer, I., Dimsey, M.: Model Family Code. From a Global Perspective. Antwerpen - Oxford, Intersentia, 2006, 257 s. *Právník*. 2007, č. 10, s. 1142 – 1145.
- HADERKA, Jiří. Případ Keegan versus Irsko. *Právní rozhledy*, 1995, roč. 3, č. 8, s. 311 - 313.
- VACURA, Jiří. K některým otázkám znaleckých posudků vyžadovaných ke zjištění otcovství. *Socialistická zákonnost*, 1978, roč. 26, č. 5, s. 295–297. dostupné na <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:a0ab8bd0cf8011e79c14005056827e51?page=uuid:2b17a4a0-cfa6-11e7-9c14-005056827e51>.
- BESSON, Samantha. Enforcing the Child's Right to Know Her Origins: Contrasting Approaches Under the Convention on the Rights of the Child and the European Convention on Human Rights. *International Journal of Law, Policy and the Family*. 2007, č. 21, s. 143., Dostupné na <https://academic.oup.com/lawfam/article/21/2/137/914827>.

Právní předpisy

- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů.
- Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku ČR, ve znění pozdějších předpisů
- Evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění Protokolů č. 11 a 14 s Protokoly č. 1, 4, 6, 7, 12 a 13
- Sdělení č. 104/1991 Sb. Federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte
- Úmluva č. 91/2005 Sb. m. s., Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o styku s dětmi
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 292/2013 Sb., zákon o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 946/1811 Sb., obecný zákoník občanský, ve znění zákona č. 56/1928 Sb., účinném ke dni 15. 4 1928
- pokyn obecné povahy nejvyššího státního zástupce ze dne 5. listopadu 2003, o postupu státních zástupců při prošetřování předpokladů žaloby podle § 62 nebo § 62a zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění zákona 91/1998 Sb.

Judikatura

Evropský soud pro lidská práva

- Rozhodnutí ESLP ze dne 13. června 1979, Marcxs proti Belgii, č. stížnosti 6833/74
- Rozhodnutí ESLP ze dne 28. listopadu. 1984, Rasmussen proti Dánsku, č. stížnosti 8777/79
- Rozhodnutí ESLP ze dne 26. května 1994, Keegan proti Irsku, č. 16969/90
- Rozhodnutí ESLP ze dne 27. října 1994, Kroon proti. Nizozemí, stížnost č. 18535/91
- Rozhodnutí ESLP ze dne 1. června. 2004, L. proti Nizozemí, č. stížnosti 45582/99
- Rozhodnutí ESLP ze dne 18. května 2006, Róžaňski proti Polsku, č. stížnosti 55339/00
- Rozhodnutí ESLP ze dne 13. července. 2006, Jäggi proti Švýcarsku, č. stížnosti 58757/00

- Rozhodnutí ESLP ze dne 16. prosince 2010 A, B a C proti Irsku, č. stížnosti 25579/05
- Rozhodnutí ESLP ze dne 15. září 2011, Schneider proti Německu, č. stížnosti 17080/07
- Rozhodnutí ESLP ze dne 21. března 2010, Anayo proti Německu, č. stížnosti 20578/07
- Rozhodnutí ESLP ze dne 16. června. 2011, Pascaud proti Francii, č. stížnosti. 19535/08
- Rozhodnutí ESLP ze dne 22. března 2012, Kautzor proti Německu, č. stížnosti 23338/09
- Rozhodnutí ESLP ze dne 22. 3. 2012, Ahrens proti Německu, č. stížnosti, č. 45071/09
- Rozhodnutí ESLP ze dne 14. ledna 2016, Mandet proti Francii, č. stížnosti 30955/12
- Rozhodnutí ESLP ze dne 26. července 2018 Frölich proti Německu, č. stížnosti 16112/15; český překlad dostupný v informačním systému ASPI [ASPI ID: JUD381339CZ]

Ústavní soud České republiky

- Nález Ústavního soudu ze dne 16. května 2017 sp. zn. II.ÚS 3122/16
- Nález Ústavního soudu ze dne 28. února 2008, sp. zn. I. ÚS 987/07
- Nález Ústavního soudu ze dne 7. ledna 2009, sp. zn. I. ÚS 2477/08
- Nález Ústavního soudu ze dne 20. února 2007, sp. zn. II. ÚS 568/06
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 30. května 2017, sp. zn. IV. ÚS 1511/17
- Nález Ústavního soudu ze dne 19. dubna 2001, sp. zn. IV. ÚS 695/2000
- Nález Ústavního soudu ze dne 9. prosince 2014, sp. zn. II. ÚS 2964/12
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 30. května 2017, sp. zn. IV. ÚS 1511/17.

Nejvyšší soud České republiky

- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 23. června 1938, sp. zn. Rv II 476/38
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. července 2010, sp. zn. 21 Cdo 298/2010
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. listopadu 2011, sp. zn. 21 Cdo 4795/2010
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. dubna 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. listopadu 2015, sp. zn. 21 Cdo 1863/2014
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. ledna 2018, sp. zn. 21 Cdo 5903/2016
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. května 2016, sp. zn. 21 Cdo 5086/2014
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2018, sp. zn. 21 Cdo 5903/2016

Internetové prameny

- LANG, Nico. *31 Famous Quotations You've Been Getting Wrong* [online]. <https://thoughtcatalog.com>, 2. září 2013 [cit. 2018-12-28]. Dostupné na

<<https://thoughtcatalog.com/nico-lang/2013/09/31-famous-quotations-youve-been-getting-wrong/>>

- WORLAND, Justin. *The Science of How Women Can Have Twins With 2 Different Fathers* [online]. time.com, 8. května 2015 [cit. 2019-02-21]. Dostupné na: <http://time.com/3851843/twins-complications/?xid=time_socialflow_twitter>
- VEJVODOVÁ, Marie. *Mýtus kukaččích dětí: cizího potomka vychovává mnohem méně otců, než se doposud říkalo* [online]. lidovky.cz, 10. července 2016 [cit. 2019-02-20]. Dostupné na: <https://www.lidovky.cz/relax/veda/mytus-kukaccich-deti-ciziho-potomka-vychovava-mnohem-mene-otcu-nez-se-doposud-rikalo.A160709_211847_In_veda_ele>.

Ostatní

- *Dědictví aneb kurvahošigutntag* [film]. Režie Věra Chytilová. Československo, 1992.
- *Ústavně právní výbor Usnesení č. 81 (10. a 11. října 2011)* [online]. [cit. 2019-02-04]. Dostupné na: <<https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=75308&pdf=1>>.
- *Commission on European family Law: History* [online]. [cit. 05-03-2019]. Dostupné na <<http://ceflonline.net/history/>>.
- Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva – Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 14. ledna 2016, Mandet proti Francii, č. 30955/12. [online]. eslp.justice.cz, [cit. 05-03-2019] Dostupné na <[http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf/0/E86950F1C8B5F8F2C12580040034B7EB/\\$file/Mandet%20proti%20Francii_annotace.pdf?open&](http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf/0/E86950F1C8B5F8F2C12580040034B7EB/$file/Mandet%20proti%20Francii_annotace.pdf?open&)>.

Abstrakt

Diplomová práce na téma Biologický otec se zabývá postavením putativního otce v oblasti domáhání se jeho rodičovských práv. Práce se zabývá otázkami určování a popírání otcovství. Souladu složek otcovství, nejlepšího zájmu dítěte a styk putativního otce s ním samým.

Práce je rozdělena do pěti kapitol, které jsou vnitřně členěny na menší logické díly. V úvodu vymezují základní pojmy související s rodičovstvím a dětmi. Následuje samostatná kapitola, která se věnuje otcovství a jeho složkám. Hlavní oblastí práce je ale určování a popírání otcovství se zaměřením na putativního otce. Práce rovněž přináší nejdůležitější judikaturu v oblasti, která determinuje jeho práva vůči svému biologickému dítěti.

Abstract

Thesis on the topic of Biological father is focused on the topic of the putative father in the area of demanding his rights to be a parent. The thesis is working with questions of determination and denying of fatherhood. Harmony of a component of fatherhood, the best interest of the child a contact putative father with the child.

The thesis is split into five chapters which are internally divided into smaller logical parts. In the beginning, is circumscribed elementary term which are in common with parenthood and children. After that follows chapter which is dedicated to fatherhood and its components. The main area of the thesis determination and denying of fatherhood with a focus on the putative father. The thesis also presents the most important judicial decisions in the area which determinates his rights towards his biological child.

Klíčová slova

Rodičovství, otcovství, určování otcovství, popírání otcovství, putativní otec, biologický otec, sociální otec, právní otec, matrikový otec, právo na styk s dítětem, nejlepší zájem dítěte, základní práva, Evropská úmluva o lidských právech, Evropský soud pro lidská práva, občanský zákoník,

Key words

Parenthood, fatherhood, determination of fatherhood, denying of fatherhood, putative father, biological father, social father, legal fatherhood, registered fatherhood, right to contact the child, best interest of the child, Constitutional rights, European convention of human rights, European Court of human rights, civil codex